

BUITEN

9^e JAARGANG N°. 47

ZATERDAG 20 NOVEMBER 1915.

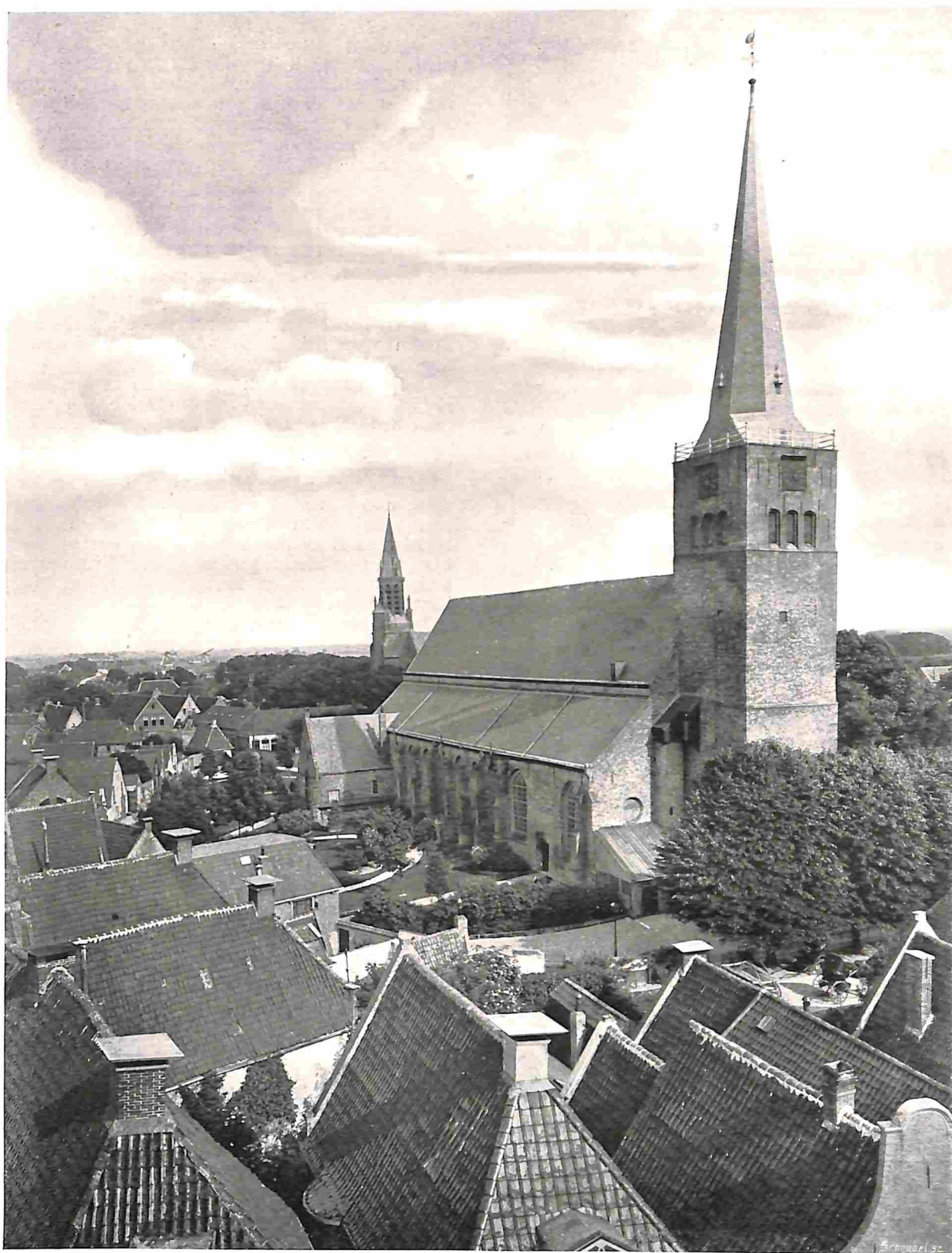

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT UIT DEN STADHUISTOREN OP DE GROOTE KERK TE FRANEKER.

Redacteur: Mr A. LOOSJES

INHOUD:

DE BLAUWE MUUR, UIT HET ENGELSCHE VAN RICHARD WASHBURN CHILD (16)	BLZ. 554
HET SLOT OIJEN BIJ BROEKHUIZENVORST (L.) EN OMGEVING, DOOR A. F. VAN BEURDEN, GEÏLLUSTR.	BLZ. 556—557
FRANEKER, (SLOT), DOOR GERLOF KALMA, GEÏLLUSTR.	558—563
VOGELFOTOGRAFIE, DOOR G.	BLZ. 560
IN OORLOGSTIJD, DOOR A.	561
PIET MEIJERS LIEFDE AAN DE GRENS, DOOR J. RIETEMA	562
EEN NIEUW MAANDBLAD	564
TEN DOODE GEDOEMD? GEÏLLUSTREERD	564

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beteeftelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van een advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

AAN ONZE ABONNÉ'S.

Door de stijging der productie-kosten hebben de uitgevers van Nederlandsche Maandschriften zich genoodzaakt gevoeld over te gaan tot prijsverhoging van pl. min. f 1.50 per jaargang, hetwelk zij in October l.l. per circulaire hebben aangekondigd.

De productie-kosten, welke ons Weekblad met deze maandschriften gemeen heeft: papier, druk enz. zijn gelijkelijk gestegen, wat, in aanmerking genomen, dat de abonnementsprijs gemiddeld nog niet de helft bedraagt, maar tevens ook in verhouding aanmerkelijk lager is, nog meer gevoeld wordt. Buitendien heeft ons Weekblad echter productie-kosten, welke de meeste dier maandschriften niet hebben en enkele in veel geringer mate, n.l. de kosten der reproducties. Deze nu zijn nog meer gestegen dan de andere, wat vooral bij ons Weekblad, dat zulke groote afbeeldingen geeft, bijzonder zwaar weegt. Wij vertrouwen daarom dat onze abonné's er geen bezwaar tegen zullen hebben als wij den prijs van ons Weekblad met een nog iets geringer bedrag dan bovengenoemd, verhoogen.

Met Januari 1916 zal bij abonnement de prijs van ons Blad stijgen van 12½ tot 15 Ct. per week, dat is voor een geheelen jaargang een stijging van f 1.30.

Wij vertrouwen dat onze abonné's hiertegen geen bezwaar zullen hebben, omdat het onze Redactie en ons mogelijk maakt, den door velen zoo zeer gewaardeerden taak, n.l. die van het redigeeren en het uitgeven van een mooi Weekblad, te blijven vervullen.

DE UITGEVERS.

DE BLAUWE MUUR.

Uit het Engelsch van

(16) RICHARD WASHBURN CHILD.

(Geautoriseerde vertaling).

DERDE BOEK.

DE LIMOSSINE VAN DEN DOKTER.

II. MARGARET.

„NEEN, neen”, riep zij uit. Niet naar uw huis! „Dat hoeft niet. Ik wil dicht bij mijn meisje zijn, terwijl ze die verschrikkelijke oogenblikken doormaakt. Wie weet wat er gebeurt? O, nee, meneer, ga alsjeblieft terug naar ons huis, en dan, al moet ik het hier vertellen — met mijn oogen op dat vreeselijke huis — dan zult u 't allemaal van 't begin tot 't eind hooren”.

In haar stem lag die oprechtheid die uit aandoening voortkomt, en die vertrouwen wekt.

„Heel goed”, zeide ik. „Afgesproken”.

En terwijl ik den spreekbuis opnam vertelde ik het den ongelukkigen man aan het stuurrad. Hij zette de auto om, en vijf minuten later hielden wij, overeenkomstig mijn bevel, stil, niet voor de deur der Estabrooks, doch onder de breede takken van den eik, die tegenover het huis der Marburys stond.

„Neem hier een slokje van, m'n jongen”, zeide ik tot Estabrook, toen hij nat en bevend binnenin kroop. „Dat zal je goed doen, en jou ook Margaret!”

„O, meneer Estabrook!” riep zij uit, toen zij van het opwekkende vocht gedronken had, „ik heb u voorgelogen. Ik heb u eens erg voorgelogen, zooals u zien zult”.

„Genoeg — genoeg!” riep hij uit. „Maar wat heb je me te vertellen over mijn vrouw? Leeft ze nog?”

„U hoeft niet bang te zijn”, antwoordde de oude vrouw. „Ik geloof niet dat we den dood in huis hebben”.

De arme kerel wong zich de handen.

„Maar ik verzeker u bij alle heiligen dat wat ik nou vertel de waarheid is”, zeide zij, terwijl zij haar handen eerst op zijn knieën legde, en toen op de mijne. „Kijk! Het licht schijnt op mijn gezicht, en daarop kunt u lezen, als u wilt, of ik de waarheid zeg of niet. Ik bid God en de Heilige Maagd dat u met wat ik u zal vertellen, ons allemaal zult kunnen reddén”.

„Ga voort”, zeide de jonge man heesch.

En toen, hortend en stootend, vertelde zij een verhaal van goed en kwaad, dat ik hier voor mijn lezers laat volgen.

VIERDE BOEK.

EEN LEERLINGE VAN DE GROOTE WELSTOKE.

I. LES TROIS FOLIES.

Ik ben geboortig van het eiland Wight. Mijn vader was zee-man, en bezat zijn eigen boot — een schoenerbrik, die van de Theems naar Britsch Zuid-Afrika voer en soms om de Kaap de Goede Hoop heen naar Madagascar.

Ik heb nooit vernomen, waar hij mijn moeder leerde kennen. Hij was een Schot en zij was een Iersche schoonheid. Als ik het me goed herinner, was zij van goede, rijke familie, waarmee zij niet op goeden voet stond omdat zij een man getrouwd had die ruw van gezicht en taal was, al had hij nog zoo'n goed hart. Zij was even fijn en bleu als hij bruin, groot en zonder vrees was voor alles, hetzij mensch of orkaan. En toch was zij het juist, die, als ze zich eenmaal iets had voorgenomen, daaraan vast kon houden, alsof er het karakter van een buldog stak achter dat fijne, meisjesachtige gezichtje, terwijl hij telkens op iets anders afging, op het leven losstormend als een stier met zijn horens naar beneden.

Ik zie die twee nog, arm in arm voortlopend als hij van zee kwam. Ik zie ze samen nog wegkuieren langs de oude tuinheggen, of onder het met riet gedekte dak zitten van ons huisje, dat den wind, die vanuit het Kanaal kwam aanstormen, al langer het hoofd geboden had, dan iemand in Bolanbywick zich kon herinneren. Naast hem leek ze net een kind, want zijn schouders waren drie maal zoo breed als de hare. Van hem heb ik mijn bouw, waar de mannen ééns naar keken, al zeg ik het zelf. Maar van haar kreeg ik ook menigen trek mee die me slecht te pas kwam, omdat geslepenheid en koppigheid en een zwakheid voor gevoeligheid en dergelijke dingen het beste passen in een lichaam dat klein genoeg is om ze te temmen.

Elk op hun manier hielden die twee dolveel van mekaar, maar het was maar goed dat ze niet meer kinderen hadden. Ook was het misschien maar goed, dat ik, toen ik zeventien was, sterk en vlug was als een jachthond. Toen vergezelde mijn moeder hem op haar eerste reis sedert haar huwelijksreis, en dat was de laatste maal dat ik hen weerzag, en daarmee verdween ook de eenige bezitting die we bezaten, alsook een lading katoenen goederen, waarmee hij op de Goud-Kust zijn voordeel hoopte te doen. Soms opent de zee haar kaken op die manier en doet ze dan weer dicht. Een verdere opvoeding kreeg ik dus niet! Mijn vaders zuster hield commensaals in Londen. Ik was toen zoo lang bij haar, en toen de advocaat uitmaakte, dat er geen verzekering gesloten was op leven, schip of lading, wou ze me den volgenden morgen maar dadelijk aan 't werk zetten. 't Arme mensch, ze had haar heele leven gevochten tegen stof in de gang en armoelijden en paren, die kamers wouen hebben zonder op te geven wie ze waren, en al d'r fut was weg, en toen ze stierf, liet ze het grootste gedeelte van de vijfentwintigduizend gulden die ze had, aan een clairvoyante en kaartlegster na, die haar al tien jaar lang week in week uit afgezet had.

Ik nam een betrekking aan als juffrouw van gezelschap bij een oude dame, die naar Odymi in Hongarije ging. En daar was het dat een van de dokters die mijn bloote armen gezien had, over mijn kracht begon te praten, en me vertelde dat ik goed geld kon maken als masseuse in de baden, en ik was blij dat ik eens veranderen kon en van dat oude mensch af was. Ik was trots en had niet erg veel geduld met haar, en mijn tong was ook een beetje scherp, met het gevoel, dat we altijd ruzie met mekaar hadden. Maar de scherpe kantjes gaan er bij een mensch langzamerhand wel af, zooals u ook wel zult weten.

En daar, in de Kur-inrichting, ontmoette ik de vrouw, die zich Madame Welstoke noemde. Zij was een verkeerde, en gevaarlijk ook, omdat je zoo op 't eerste gezicht nooit zou gezegd hebben

dat ze 'n verkeerde was, en dan, heel langzaam aan, als ze zich wat meer bloot gaf, raakte je gewend aan haar gemeene streken, en voor alles wat ze deed, kon je 'n excuus vinden, totdat wat ze gisteren gedaan had, je vandaag volkomen in orde leek, en je alweer klaar stond voor een nieuwe vondst van haar op den dag van morgen.

Hoofdzakelijk behandelde zij ziekten door het opleggen der handen, en 't eenige wat je op dat punt in haar voordeel kon zeggen, was, dat ze 't voorzien had op de zakken van de rijken, en dat ze geen patienten wou aannemen die niet minstens zeshonderd gulden hadden om weg te gooien aan haar zoogenaamde gebeden en verdere bedriegerijen. Ze praatte altijd op heel zachten toon tot de menschen die ze in haar web kreeg — over de vitale energie, en de kracht van positieve en negatieve stroomen, over de hartkleppen en den bloedsomloop. En dan kon ze d'r oogen ten hemel heffen en er zich over beklagen, dat de behandeling, die ze haar patienten deed ondergaan, en die bestond in het leggen van haar vingers op iemands slapen en polsen, haar zoo uitputte, en eerst dacht ik dat ze het nog meende ook, en als haar goede, moederlijke gezicht van mij afgekeerd was, heb ik er vaak om moeten lachen. En eindelijk toen ik begon te zien, dat de meeste van haar patienten vooruitgingen en sommigen genazen, hield ik op met lachen, want ik had de bewijzen toch voor m'n oogen, en er viel niks tegen te zeggen.

In ieder geval zou ik bij haar gebleven zijn, of ze macht had om te genezen of niet. Haar invloed was als een langzame verrotting, en de kiem ervan zat al diep voor je nog goed inzag dat het tijd werd je te verzetten. Eerst, zonder dat de andere menschen het wisten, was ik bij haar in dienst als kamenier, en tegenover andere menschen, overal waar we heengingen, — Parijs, Weenen, Berlijn, Monte Carlo, en nog een heele boel andere plaatsen, die ik alweer vergeten ben, — ging ik voor haar dochter door, die vanuit New-York zich bij haar gevoegd had. Het was mij allemaal hetzelfde, want ik verdiende een flink loon en leefde er goed van, en ik zag wel in dat de naam en de zaken van mevrouw Welstoke me geen windeieren zouden leggen.

Dat gebeurde natuurlijk allemaal lang voor ik den Rechter ooit gezien had, maar ik was bezig mijn oefenschool te doorloopen, en te leeren hoe gemakkelijk je geld kon verdienen door middel van een beetje flauwe onzin hier, en een beetje afdreigen daar, en door in een volgende plaats den eenen stand in de maatschappij in aanraking te brengen met een andere. Het viel me niet moeilijk om mijn geweten tot zwijgen te brengen, want de oude avonturierster genas menig arm, slapeloos of reumatisch wezen dat er geld als water voor kon geven om dat resultaat te bereiken, en bovendien stelde zij zooveel belang in mij, dat ik me dikwijls afvroeg, waarom ze 't eigenlijk deed, en ze hield altijd 'r oogen open, als een loods, om ervoor te zorgen dat ik geen man ontmoette, die werk van me kon maken. Om de waarheid te zeggen, praatte zij zooveel over de schurkenstreken van de mannen en de ellende van het huwelijk, dat ik eindelijk begon te gelooven wat zij zei, en mijn jonge gezicht afwendde van alle mannen, net alsof de goeie, bedeesde en slechte mannen allemaal uit hetzelfde nest kwamen. We waren in Parijs toen ze eindelijk liet zien waar ze op aan wou, en vreemd genoeg koos ze er een middag voor uit om 't me te vertellen, terwijl we samen in het Bois de Boulogne reden, met duizend mooie japonnetjes en gezichten om onze aandacht af te leiden.

„Het vervelende is, Margaret, dat onze reputatie ons vooruitloopt. Hier in Parijs hebben we veel meer te doen dan we aankunnen. Ik kan m'n handen niet aan twee idioten tegelijk opleggen, en omdat ik een Amerikaansche ben, wat ik je nog nooit verteld heb, doet het me altijd zeer, vijf dollars m'n neus te zien voorbijgaan”.

„Ja, dat is wel vervelend” zeg ik zoo, „maar d'r zit niks anders op”.

„Nou”, zegt zij, „dat weet ik nog zoo zeker niet. Ik heb je niet voor niets tot m'n dochter gemaakt. En ik denk er hard over om jou de lui te laten behandelen, die ikzelf niet nemen kan”.

„Ik!” roep ik erg verwonderd uit. „Maar u weet toch heel goed, dat ik geen geneeskraacht heb”.

Toen ik dat zei, liet ze zich achterover in de kussens van 't rijtuig vallen, en ging bijna met 'r breede lijf op Midget, 'r schoothondje zitten, die naast 'r lag. Maar ze wierp haar hoofd achterover, en lachte met haar natuurlijke lach, die zoo grof was als die van een vischwife en heel anders klonk dan het parelende lachje dat ze kon doen hooren als er iemand in de buurt was.

„Geneeskraacht?” zegt ze. „Maar me lieve kind! Ik heb net zoo min geneeskraacht. Als ik mijn vingers op hun koppen-van-Jut leg, konden mijn handen even goed rusten op een speldenkussen, gevuld met zaagsel, in de Sahara”.

„Maar die genezingen dan?” zeg ik, terwijl ik uitkeek om te zien of de koetsier ons misschien ook kon verstaan.

Die vraag maakte dat ze ophield met lachen, en een minuut lang keek ze ernstig.

„Als ik 's avonds ga slapen, denk ik daar vaak genoeg zelf aan”, zei ze, terwijl ze me op m'n hand tikte. „Ik weet evenmin waar die genezingen door komen als jij. Maar toch weet ik heel zeker, dat ik ze niet genees. Nee, ik geloof dat 't hun eigen wil is. Een beetje onzin maakt, dat ze hun verstand gaan gebruiken en wat verstandiger omgaan met hun eigen lichaam, want zeker is 't, dat door de vrees voor zwakheid de zwakte zelf ontstaat. En zoo draait de wereld altijd in een kringetje rond, kind”.

En die woorden van haar heb ik nooit vergeten. En wel hierom niet, toen ik patienten begon te behandelen, en ze bewerkte met wat mooie praatjes en al dergelijken flauwen onzin, en ze d'r toe kreeg om flink af te dokken, begonnen ze zich meestal al heel gauw beter te voelen, en zeien, dat ze hun levenskracht terug begonnen te krijgen, en sommigen van hen gingen heen, zoo gezond als een visch, terwijl ze, vóór ze bij ons kwamen, toch altijd hadden getobd met dokters en verandering van klimaat zonder dat 't iets hielp. Ik kende d'r zoowaar een paar, die erop zwoeren, dat Madame Welstoke's dochter nog meer geneeskraacht had dan Welstoke zelf, en daaronder waren nog wel heel rijke en verbazend ontwikkelde lui, die met een sluier voor en in dichte rijtuigen kwamen en bang waren dat hun man 't zou merken, en als ze dan soms de rekening niet betaalden, hoefde je ze enkel maar te dreigen met een proces, om ze 'n doodschrik op het lijf te jagen, zoodat ze naar huis vlogen om 't geld te halen. 't Is verwonderlijk zoo gauw als een mensch went aan nieuwe gezichtpunten, omtrent wat eerlijk is en wat niet als ie in een andere omgeving komt, en dan is er nóg iets wonderbaarlijks — namelijk het feit, dat ik, die hier nu met jullie tweeën zit, een gebroken, ouwe huishoudster, eens japonnen had zoo chic als ze op 't Vasteland maar te vinden zijn, en dat nog wel zonder dat ik ooit een cent van iemand geërd had, of zonder een enkele liefdesgeschiedenis.

„'t Gaat ons voor den wind”, placht Welstoke te zeggen, „en dat zal 't blijven gaan als je maar gezond verstand genoeg hebt om het niet aan te leggen met den een of anderen leugenaar, die van zijn kant niks zal gelooven van wat jij zegt, en die lonkjes zal werpen naar iedere dikke blondine van Benares tot Buffalo. En bovendien, kind, is 't 'r nog nooit een geboren die niet snorkt. Als je dat maar niet vergeet, dan is 't 'r geen vuiltje an de lucht”.

Nu, dat was er dan ook niet met me. Ik geloofde dat de liefhebbende aard van mijn vader en moeder elkaar in mij hadden opgeheven, want er gingen drie jaar voorbij zonder dat het ooit in mijn hoofd opkwam om een man lief te hebben. En toen die liefde eindelijk tóch kwam, was 't net de voorbij-glijdende schaduw van een vogel, die je langs een muur ziet gaan, en toch kun je 't maar niet vergeten. En zoo is 't met allemaal, geloof ik, rijk en arm, hoog en laag; we zien die schaduwen van wat had kunnen zijn, en ffit! weg zijn ze weer, alsof ze zeggen wouen dat we in een andere wereld verder zullen leven, en dat er tijd in overvloed is in andere levens dan dat van ons — tijd voor het hoofd om te rusten aan de borst van hem of haar die voor je bestemd was!

Maar hoe dit ook wezen mag, 't gebeurde in den winter dat we in Venetië waren. Madame Welstoke was toen in haar vetten tijd, en had geld genoeg om diners te geven aan het troepje, dat bestond uit het donker-bruine gedeelte van de uitgaande kringen — de oude mannen, die je vertelden van grootheid die ze bijna bereikt hadden en zoo, terwijl de champagne hun uit de ooghoeken liep, en hun stem kraakte van al de jaren die ze vergooid hadden. En je hadt 'r ook met juweelen behangen vrouwen bij, die gemainteneerd werden of van avontuur leefden, en mannen van middelbaren leeftijd uit dit land, die New-York of Philadelphia om de een of andere reden die ze zelf het beste wisten, hadden verlaten, en die praatjes over interest hielden, en deuntjes floten, die in de zeventiger jaren in de Vereenigde Staten populair waren, en die enkele vleiende dingen over mijn schouders zeien.

„Pas op, dat je niet te veel zegt”, placht de oude Welstoke te zeggen. „'t Beste wat je doen kunt, is je 'n beetje te verven, en je groote handen zooveel mogelijk onder de tafel te verbergen. Maar onthoud dit, hou je ooren goed open, en wees op je hoede, als het gesprek komt op muziek en literatuur. Je kunt ook wel opgevoed zijn door je mond te houden”.

Misschien drukte ze zoo sterk op mijn gebrek aan opvoeding, dat, als ik een kans kreeg zoo nu en dan om iets te zeggen, de woorden mij in de keel bleven steken en d'r niet uit wouen.

In die 't had een Fransche Jood, Vorpina genaamd, een café net bij het Grand Canal, „Trois Folies” genaamd, en als je tot op het midden van den avond wachtte met je diner, kon je er altijd zoo goed als zeker van zijn dat je het café leeg vondt. Om u de waarheid te zeggen, ging ik daar dikwijls alleen heen als ik weer een neerslachtige bui had, en het was geen wonder dat ik die buien had. Een week van niksdoen door iemand uit mijn stand, en die acht, tien uur per dag hoorde te werken, is een waar ongeluk, waar de menschen vaak naar verlangen en dat ze zelden als zoodanig erkennen als het er is.

Weinig dacht ik dien avond, waarvan ik u zoo dadelijk vertellen zal, dat wat daar gebeurde, gevolgen zou hebben voor Juliana Colfax, die we toen nog niet konden vermoeden dat vallen zou in de klauwen van dat wat ons als een rondsluipend roofdier van den nacht achtervolgd heeft.

Het was een lang café, dat nog langer leek door zijn rijen vergulde spiegels aan de witte muren, en zijn rij leege, vergulde stoelen. Ik vond een tafeltje in een hoek. Hier en daar zag je misschien een paar mannen en vrouwen, die óf te vroeg, óf misschien te laat waren voor de gemakkelikheden van iederen avond. Dat ben ik vergeten. Ik weet alleen, dat het geluid van kabbelend water naast mijn tafeltje klonk, en dat er een windje binnenkwam, dat mijn blooten hals verkoelde, maar niet mijn heete hoofd, dat vol zat met gedachten aan vroeger, toen ik nog woonde in den ouden tuin op het eiland Wight, toen mijn moeder's gezang nog door het huis klonk, en het gekleurde crayon-portret van mijn vader die erg streng keek, nog boven de groene, oude porcelainen vazen op den schoorsteen hing. (*Wordt vervolgd*).

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT OIJEN BIJ BROEKHUIZENVORST, VAN HET ZUIDEN GEZIEN.

HET SLOT OIJEN BIJ BROEKHUIZENVORST (L.) EN OMGEVING.

HET Noord- en middengedeelte van Limburg hebben, evenals grootendeels het overige gedeelte dezer zuidelijkste provincie langen tijd hun eigenaardig karakter kunnen bewaren. Langer dan vele andere gewesten van ons land! Dat heeft zijne natuurlijke oorzaken, die men in de geschiedenis van Limburg terug kan vinden.

De beide Hollanden, Utrecht, Zeeland, Gelderland, Overijssel waren oudtijds wel verdeeld geweest in graafschappen en heerlijkheden, maar reeds vroegtijdig was men daar onder den invloed gekomen van een centraliseerend bestuur. Toen de Generale Staten na den Spaanschen krijg het heft in handen kregen, kwam er éénheid in de officieele taal, in de rechtspraak, zoover als dat kon, ook in munt; de Hervormde Kerk trad als Staatsgodsdienst op den voorgrond. Vooral tegen de volksfeesten, tegen de gebruiken, die een godsdienstigen ondergrond hadden, tegen al wat maar naar „superstitien” zweemde, werd van regeeringswege ingegrepen op herhaalden aandrang der geestelijke leiders. Van daar dat die eeuwenoude volksgebruiken een gevoeligen knak kregen. Alles werd van uit den Haag geregeerd en onder de democratische regeering verkwiinden ook de machtsaanspraken der kleine landelijke heeren.

In het Limburgsche land, trouw gebleven aan Spanje, ging die verandering zeer langzaam. De regeering liet het bij het oude. Men schroomde diepgaande wijzigingen in toestanden te brengen en hield de rechten van adel, geestelijkheid en volk in stand, zooals ze door de voorgangers bezworen waren.

De regeeringsbesluiten kwamen van verre en de gouverneurs, de kanseliers, de Souvereine Raad, de Staten hadden het veel te druk met de zorg, dat de beden en subsidies, de leveranties en de placquillios op tijd aan de steeds naar geld vragende Spaansche regeering geleverd werden, om er aan te denken de rechten der mederegeerende adellijke en geestelijke heeren te gaan besnoeien.

Waar men in Holland alles tot één sterk geheel trachtte zamen te brengen, dwong de geldnood de Spaansche regeering tot het tegendeel. In 1673 en 1674 ging de regeering een aantal dorpen van het oude Overkwartier van Gelre: Venray, Helden, Broekhuijzenvorst, Swolgen enz. als afzonderlijke heerlijkheden met jurisdictie aan den meestbiedende verkoopen. Er waren altijd

vermogende lieden, die in ruil voor hun geld ook wel „genadige heer” wilden worden en den regeerderstaf voeren, terwijl de naam van het dorp bij hun ouden, burgerlijken naam gevoegd werd en een glans van deftigheid gaf. Bij een heerlijkheid behoort een „heerlijk huis” en aldus kwamen er bij de vele kasteelen, die er van ouds al waren, nog verschillende bij, met „cingelen en graften uyt het water opgetrokken”.

Die versnippering in allerlei vorstendommertjes, graafschappen, zoo groot als Monaco, heerlijkheden, een uur breed en een uur lang, gevoegd bij de splitsing in 1713 in een Staatsch, een Pruisisch en een Oostenrijksch Overkwartier was diep voelbaar in 't recht, in de gewoonten, in de taal zelfs.

Maar ze had nog iets anders medegebracht, boven reeds aangestipt, nl. het groot aantal kasteelen, sloten, burchten, heerenhuizen.

Men kan gerust zeggen, dat bij ieder dorp van beteekenis een kasteel lag; dikwijls vond men er twee of drie in hetzelfde dorp.

Groote kapitalen trekken de kleine. Op menige plaats vermet moeite aan de hoorigheid, aan de verkapte slavernij, ontworsteld had en werd pachter zonder veel toekomst.

Maar de Fransche omwenteling kwam en wierp in eens het oude, vermolmde gebouw der leenroerigheid omver, ontnam de heeren de voorrechten als belastingvrijheid, recht van zitting in de regeering, tiendheffing en andere individueele begunstigen, verkregen niet door werken of arbeid, maar door erfenis, koop of schenking.

Ook in deze streken hadden die kleinere heeren allerlei rechten, maar de hooge rechtspraak echter had de hertog tot zich getrokken. In de middeleeuwen had men zoowel zonderlinge gebruiken als barbaarsche straffen. Wij lezen in een verklaring van 1543 op baren notaris Jacob Cladder (sic) van Nuyss verschillende verklaringen aflegden omtrent den kloekenslach, geboth, verbodendienst, waecken, breucken enz. der heerlijkheid Oestrum. Jacob Verholt, alt LX jaren, getuigde „dat hij sijnen vader heft hoeren

seggen, dat tot Oesterum die huysluijden eijnen gefangen hadden, omdat hij weecken (brandlonten) hadde gelacht, diewelcke gevangen sath ende sang alsus in effectum: „Sij huijden, daer sij „huijden, ick sals ijn maecken „muijden, sij wachten daijr sij „wachten, ick spreck mijn lieff „bij nachten, etc”. Sus sitten sijngende, hefft nijemantz den misdediger rechtferdigen dorven, sonder is mijn hartoch Aloff van Gelre etc. hoichlofflicker gedachten persoonlick toe Oesterum erschienen ende hebben den misdediger rechtferdigen ende setten laeten tusschen Oirloe en de Oestrum.” Een vreemde geschiedenis! Zoolang de misdadiger zong, had niemand den moed hem aan te tasten.

In hetzelfde stuk vinden wij een bewijs voor het barbaarsche recht, waar „Jacob Goissens, oud LVII jaren, verschijnt die verklaart dat „als hij gerichtsoede was toe Raij, dat hij tot Oestrum eijnen misdediger gehalt ende ther Horst bij Uyttenhorst, der tijt Drost slantz van Kessel gefuert hefft, daer den mysdediger sijne ougen uytgestoecken worden”.

Werkelijk eene straf niet in evenredigheid dikwijls met de feiten en herinnerend aan de ruwe toepassing van de oude Romeinsche strafbepalingen.

Het gezag woonde op de kasteelen in Limburg. Van die kasteelen en sloten staan er nog verschillende in hun ouderwetsche vormen als getuigen uit dien tijd. Hoog en breed uitgebouwd met overzware en dikke muren, dikwijls met torens, waarvan de schietgaten ons als de holle oogen van een blindeman aanstaren, die niet weet of beseft, dat het leven tegenwoordig in andere banen loopt.

De kasteelen zijn in Limburg dik gezaaid.

Als men er eens een dagje op een fiets aan besteden wil en 't behoefte geen lange te zijn, dan kan men er b.v., bij Venlo te begannen op een strook van een uur of vijf lengte en een paar uur breedte een zeventiental vinden.

Maar al deze burchten zijn niet meer gaaf.

Van Baarsdonk bestaat alleen nog de molen, het Gebroken slot teekent door zijn naam zijn toestand, Meerlo is in eene pacht-hoeve veranderd, het eigenlijke kasteel is gesloopt; de Spijker te Lomm is een boerenwoning, evenals de Donck onder Sevenum en Kaldenbroek bij Grubbenvorst, de oude woning der Van Goor's. De Kolk, onder Broekhuizen en de Gun bij Megelsum hebben hetzelfde lot ondergaan. Horst is een ruïne, Spraaland is alleen nog herkenbaar door zijne met welig riet gevulde grachten. Alleen Arcen, Oyen, Well, Geysteren en Blijenbeek zijn nog kasteelen, terwijl Blitterswijk met zijn zwaren toren en zijn massief middengebouw omringd werd met muren en tot een klooster gemaakt.

Bij verschillende der genoemde in puin gevallen kasteelen, was geldgebrek, uitlandigheid en verlangen naar meer nieuwerwetsche woningen voor de eigenaars de oorzaak, dat ze verdwenen. Oyen bij Broekhuizenvorst heeft het uitgehouden, ook in de nieuwerwetsche omgeving. Het is, zooals wij zien zullen, wel eens herbouwd maar het ziet er nog antiek genoeg uit, om het nader te bezichtigen.

* * *

„De herlicheit van Oen” werd in 1433 in leen ontfangen door Seger van Broichusen „Theuws van Broickhusen, erve syns broders Segers, ontfengt die herlicheit van Oen, so woe die met artlant, bosch, broeck, water ende weyde in hogen, legen natten, drogen gelegen A°. 1465.

Item, nyet sterck van sinnen wesende, vernyt eede deur synen broder Michiel van Broichusen van de herlicheyt van Oen, in den lande van Kessel tusschen Broichuservorst ende der herlicheit van Blitterswijk gelegen met omtrent 70 morgen ackerlants, voort bosch ende broeck daerto gehorende, beheltelick joffrou Otten van den Bilant, weduwe Segers van Broichusen hare tucht 6 Decembeis 1473”. Door aanhuwelijking kwam de heerlijkheid aan de Venlosche *Beugels*. De van Broeckhuysens voerden, evenals de meeste oude geslachten, een zeer eenvoudig wapen, een schild van sinopel of groen met een schildhoofd van hermelijn.

Curieus is het zoogenaamde sprekende wapen des *Beugel's* of *Bögel's*, nl. een beugelring of een ring met een pin, die gebruikt

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT OIJEN BIJ BROEKHUIZENVORST.
HET VOORGEBOUW.

wil trekken en daarom zijn testament wil maken, waarbij hij zijne vrouw hoofdzakelijk tot erfgename maakt en beheerders benoemt.

werd bij het beugelspel, dat zich in onze dagen op de dorpen heeft weten te handhaven als volksspel.

De schildhouders, die afgebeeld waren bij het wapen der van Broeckhuysens als de bewakers en hoeders van het wapenschild waren ook zeer zinrijk gekozen. Rechts stond een jonkvrouw, een zegepalm in de hand houdende, als een teeken van de vele overwinningen door de leden van het edele geslacht der van Broeckhuysens op het slagveld en in het tournoi behaald.

Links was een leeuw te zien als een teeken van den moed en van de kracht, die hen tot groote daden gebracht had.

Want in goederen was de familie ook vooruitgegaan. De heerlijkheden Wickrade, Geysteren' Loé, de huizen Calbeeck, Wissen, de goederen te Gressenich, Wallach waren hun eigen. Zij leverden strijdpaaarden aan den hertog van Gulick en in den krijg vochten ze dapper mede. Johan van Broeckhuysen kreeg in het laatst der XIVe eeuw vergoeding voor zijne verliezen in den krijg van den Gulikschen Graaf. Een andere Jan moest in 1447 door den Hertog van Gelder losgekocht worden voor 3.000 gld. van Willem van Bueren, die hem in ijzer en banden bewaarde.

Johan was een kloek krijger, en was gehuwd met Anna van der Straeten. Vóór zijn dood maakte hij op het kasteel Wissen op 15 Mei 1450 een lang Latijnsch testament, waarin hij zegt, dat dit jaar als pelgrim naar Rome

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT OIJEN BIJ BROEKHUIZENVORST.
VOORGEBOUW (LINKS) EN INGANG HOOFDGEBOUW.

Heer Jan stierf op die reis, want reeds in 1451 deelden zijne erven zijn goed.

De heerlijkheid Oijen kwam later met het slot Oijen aan de Schencken van Nijdeggen, die er de inmiddels gestichte heerlijkheid Broeckhuysenvorst van de Flemmings bijvoegden, zoodat Oijen met het een kwartier verder gelegen dorp Broeckhuysenvorst in ééne hand vereenigd werden. Daarna kwam het slot aan Martinus Lauwerman, zich later schrijvende van Lauwerman die in 1649 met Anna Sibilla Ingenhaeff gehuwd was. In de XVIIe eeuw komen in het memorieboek der kerk, waarin de gestichte jaardiensten ingeschreven zijn, Van Broeckhuysens, Lauwermans, van Asselt, van der Veecken en De Vitz voor.

Het schijnt, dat Lauwermans het eigenlijke slot op nieuw op de oude grondslagen deed optrekken, de voorgebouwen herstellen en de grachten deed ophalen. Het wapen Lauwermans komt althans vóór op de windvaantjes van het kasteel (vliegende paradisijsvogel). Hoe lang een voorval in het geheugen der eenvoudige bevolking bewaard blijft, moge volgend verhaaltje bewijzen, dat nog altijd onder het bestuur van de Lauwermans geschied heet te zijn.

Bij de boeren bestond vroeger het gebruik en wordt hier en daar nog gevolgd, dat men bij een lijk waakte. De burens zitten te samen in een vertrek naast de doodenkamer en brengen hun tijd pratende, rookende of biddende door. De doode ligt dan „op sjouf”, op schoven. Op Oyen hield men schapen en een scheper of herder, die voor vrijen kost en kleeren, zooveel Cleefsche gulden per jaar en zeven vrije schapen en lammeren de kudde hoedde.

Al hebben schepers een taai leven, deze Oijensche stierf toch en de kasteelbewoners waakten volgens plicht bij den doode. Toen er na middernacht gekaart werd, verhief zich de gewaande doode, trad op de kaarttafel toe en greep een der spelers bij den schouder. Alles schrok en vluchtte; de arme schijn-doo-de wandelde inmiddels rond, om hulp op zijn zwakke beenen. Eindelijk keerde het volk terug, de begrafenis werd afbesteld en als zeldzaamheid wordt er bij verteld, dat de scheper alle kaartsters overleefde.

Vlak bij Oyen ligt, zooals reeds gezegd is, het dorp en het kerkje van Broeckhuysenvorst, oogenschijnlijk een primitief, gaaf, gotisch kerkje met toren; toch zijn de afzonderlijke deelen stuksgewijze opgetrokken op Romaansche grondslagen. Eerst is het koor afgebroken en heeft men het oude vervangen door eene Gotische afsluiting, dan is de toren gebouwd, welke verandering door eene afbraak van het schip gevolgd werd, dat ten deele om den toren gezet werd.

In de kerk vindt men zeer oude muurschilderingen, een grafsteen van Heer Machiel van Oyen, pastor in den Broeckhuys A°. 1541, een steen van den schildknaap Martin Beugel of Bögel uit Venlo met het eigenaardige sprekende wapen- en helmteeken

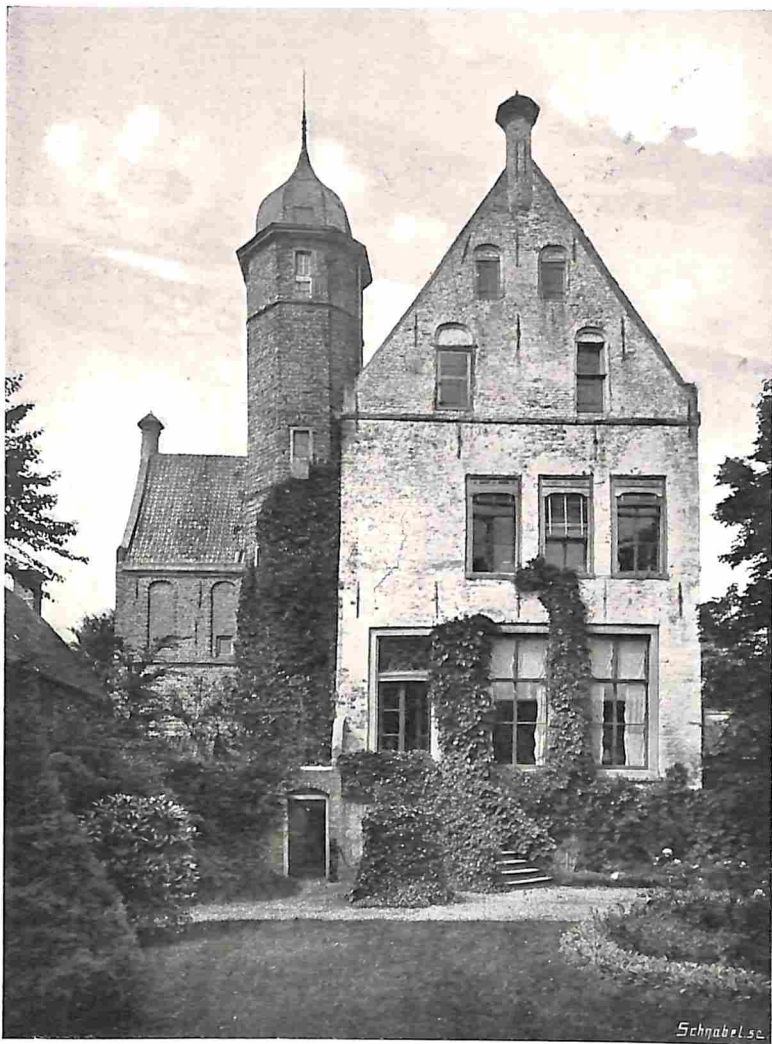

Foto C. Steenbergh.

FRANEKER.

HET MARTENAHUIS, TEGENWOORDIG GEMEENTEHUIS VAN FRANEKERADEEL, ACHTERZIJDE.

een beugelring, die als gezegd bij het balspel op de baan nog als mikpunt dient. Verder een zilveren schenkblad met inschriften. 't Is alles bescheiden en oud, maar het kerkje is gelukkig nog ontsnapt aan de vergrootings- en verbeteringszucht.

Deze zucht streeft er naar, om de dorpen nieuwe groote kerken te bezorgen, al te dikwijls naar een machinaal toegepast, overal te bezorgen, op verlangen gewijzigd naar het aanwezig zijn van meer of minder geld; deze zucht is een altijddurende bedrievan-ging van de oude mooie kerkjes, die zoo wonder bij hunne omgeving passen, vrij wat beter dan de would-be kathedralen, waarop de bouwmeester stuksgewijze proeven van nabootsing van het oude volvoert, en welke bouwwerken de omgeving dood-drukken door hun aanmatigende en toch niets zeggende vormen. Er zijn natuurlijk gunstige uitzonderingen, maar op dat gebied zijn er ook in Limburg eigenaardige voorbeelden aan te wijzen.

Het slot Oijen is eindelijk in handen gekomen van een tak der familie Haffmans, eene familie uit Gelder stammende en waarvan de stamvader door de graven de Pas de Feuquières schout werd van verschillende heerlijkheden en een Lambotte huwde.

't Was de vader van den Haffmans, die volgens eene nog bestaande schilderij, door een wolf aangevallen, dezen de keel dicht wrong en hem aldus doodde.

Oijen is van verre uit de omringende weiden te zien en zijne witte, breede muren gluren door het donkere sparregroen heen. Tegenwoordig ligt er een dijk omheen. Want in 1880 steeg de Maas onrustbarend hoog en bedreigde dorpen, gehuchten en kasteelen en maakte dit werk noodig. Oijen heeft niet meer het krijgshaftig uitzicht uit de dagen van de befaamde Van Broeckhuysens. Ploeg, dorschmachine, egge, zeis en zicht zijn de wapens, waarmede men er thans strijdt, terwijl het vee in de vruchtbare weiden bewijst, dat men ook op het gebied van veeteelt niet achter bleef.

Zoo doet het oude gebouw met zijn zware muren nog voortreffelijk dienst.

Overneming verboden.

A. F. VAN BEURDEN.

FRANEKER.

(Slot).

HET genoemde Martenahuis bestaat nog tegenwoordig. Het doet sedert 1895 dienst als Gemeentehuis van de bij Franeker gelegen plattelandsgemeente Franekeradeel. Aan de zeer breede Voorstraat moeten we het zoeken. Van deze straat af krijgt men echter geen goeden totaalindruk er van. Het wordt bevroond door een niet zeer hoogen achthoekigen toren, die echter niet op het gebouw, doch tegen het gebouw zelf aan, op den grond staat en wel in een der hoeken, gevormd door het hoofddeel van het huis en door den Zuidwaarts uitspringende vleugel. De toren wordt door een helmvormig, spits toeloozend dak, van boven afgesloten. Achter deze merkwaardige oude stins is een groote tuin, die een schoon gezicht op den begroeienden toren geeft. De naam herinnert aan Hessel van Martena, zoon van Sytse van Martena te Cornjum (ten N. van Leeuwarden gelegen) en Jel van Harinxma. Deze Hessel stichtte het gebouw in of omstreeks 1498. Hij koos in den strijd tusschen Schieringers en Vetkoopers de zijde van de eersten, was opperbevelhebber der stad bij het beleg van Franeker in 1500 onder Hertog Hendrik van Saksen, wiens rechterhand hij was, en stierf in 1517 op het eiland Rhodos, toen hij een bedevaart wilde doen naar 't graf van Christus. In 1609 werd door Hessel van Ostheim, een geschilderd vensterglas in den oostelijken zijmuur van 't Martena-huis aangebracht, waarop te lezen staat:

„Heer Hessel Martena, Ridder
eerste fondateur van dit huys,
is gestorven in 't eylant Rhodos, 1517”.

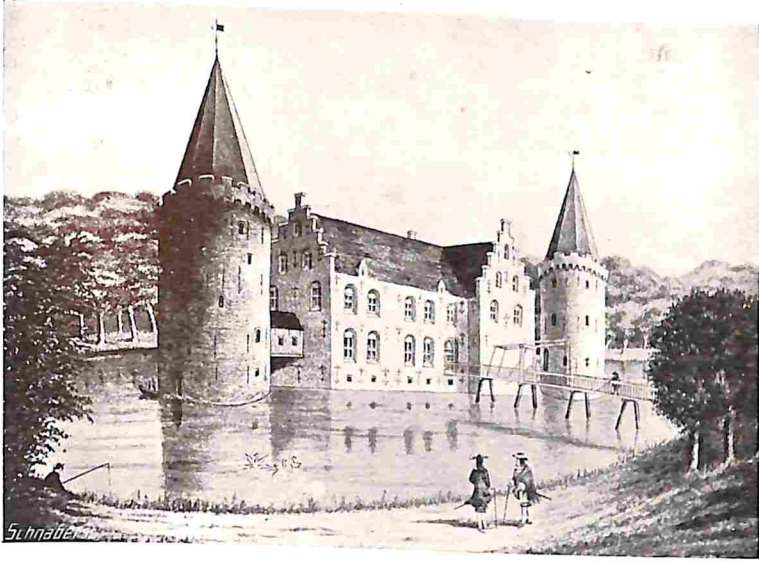
Wie het gebouw inwendig bezichtigt, mag de fraaie Raadzaal en de donkere vroegere verblijfplaatsen van gevangenen niet vergeten.

Niet ver van het Martenahuis verwijderd, staat in de Voorstraat het Post- en Telegraafkantoor. In tegenstelling met de postkantoren in vele steden, is het postkantoor te Franeker een oud gebouw, dat niet zou doen vermoeden, wat daar binnen is gevestigd, wanneer de officieele kenteekenen van een dergelijke inrichting ontbraken. In menige plaats van ons land zijn nieuwe postkantoren gebouwd in een, ik zou haast zeggen „postkantoorstijl”. Het Franeker postkantoor daarentegen bestaat uit twee, oorspronkelijk niet bij elkaar behoorende, oude gebouwen. Het rechter gedeelte welks trouwens niets merkwaardigs biedend benedenstuk op onze afbeelding (zie bladz. 560) door een ker-mistent aan het oog is onttrokken, was oorspronkelijk de Oude Stadswaag, die in 1504 door den hertog van Saksen gegeven werd. In den gevel van het oude gebouw is een steen, die aangeeft, dat de eerste steen gelegd werd door den 11-jarigen Paulus van Ghemmenich, het zoontje van den toenmaligen stadssecretaris. Deze steen draagt tot opschrift:

„Paulus van Ghemmenich die lagh,
Als hij sijn elfde jaar insach,
Aan dit gebouw den eersten steen.
Tot wight en wacht van het Gemeen”.

Onder dit gedicht staat het jaartal 1657. Toen werd de Oude

FRANEKER.
HET VOORMALIGE SJAERDEMASLOT, OMSTREEKS 1725
AFGEBROKEN.

Stadswaag bij afbraak verkocht en een nieuwe gebouwd. Of Paulus van Ghemmenich nu in 1504 of in 1657 den eersten steen legde, volgt niet uit het opschrift.

De gevel van het linker gebouw wordt versierd door beeldhouwde guirlandes, met vrucht-, dier- en schelpversieringen. Boven elk der drie ramen, die boven deze drie guirlandes zich bevinden, is een steen in den vorm van een lagen, gelijkbeenigen driehoek aangebracht. Hierop is van links naar rechts voorgesteld: 1. Mozes en de slang; 2. Simson en de leeuw; 3. David en Goliath. Boven de twee hooger gelegen ramen zijn eveneens dergelijke driehoekige steenen, die tot versiering monsterachtige dieren hebben. Ook hooger zijn nog twee beeldhouwde steenen van den zelfden vorm aanwezig, een kleinere boven het hoogste raam en een grootere als topsteen. Verschillende Latijnsche opschriften op den gevel geven den bezoeker gelegenheid, zich in deze klassieke taal te oefenen. In den gevel van het rechter gedeelte zijn ook versieringen aangebracht, o.a. een klok, zooals zoo dikwijls in Franeker het geval is.

Van het vrij groote aantal kerken, dat het stadje rijk is, zijn vooral twee een nadere beschouwing waard, n.l. de Martinikerk bij de Breede Plaats en de R. K. kerk aan den Godsacker. De spitse torens van deze beide kerken ziet men al buiten Franeker, op vele plaatsen boven boomte en huizen uitstekend. De *Martinikerk*, thans de kerk der Ned. Herv., is een oud gebouw, dat echter nog in goeden toestand verkeert en waarschijnlijk omstreeks het jaar 1421 gebouwd is. In alle geval staat vast, dat de kerk, of toen ten tijde gebouwd of ten minste verbouwd werd. In 1876 werd het oude gebouw gerestaureerd. De kerk onderscheidt zich door haar buitengewone grootte, die vooral ontstaat, door het gedeelte, dat het hoogere middenschip omringt. Aan het Westeinde staat (in het midden van den kerkgevel) de toren.

Het gebouw is van gelen baksteen opgetrokken in Gothischen stijl. Van achteren gezien biedt de kerk een eigenaardig beeld, zooals de afbeelding op bladz. 561 toont. Men loopt echter gevaar zich door het bekijken van deze afbeelding een verkeerd beeld van het geheel te maken. Trouwens, de voorplaat doet wel zien, dat de kerk een groote lengte bezit en dat de toren, die vrij hoog is (ongeveer 63 M.), de kerk belangrijk in hoogte overtreft. Boven den ingang aan de Oostzijde prijkt 't wapen met de maagden. Op de klok van dit wapen staat: „Anno 1647”, een jaartal dat van belang is voor hem, die wil weten, wanneer het *oude* wapen van Franeker, door toevoeging van twee maagden, voor 't *nieuwe* heeft plaats gemaakt. In 1714 werd de toren door den bliksem getroffen en brandde daardoor voor een groot gedeelte af. In de kerk, die uit drie schepen (2 zijbeuken en 1, hiervan door zuilen gescheiden, dubbel zoo breed en tevens hooger middenschip) bestaat, zijn vele graven van bekende personen aanwezig, o.a. van vele professoren der vroegere Franeker universiteit en van vele edelen.

Tot de predikanten, die in de Martinikerk (of op zijn Nederlandsch St. Maartenkerk) hun beroep uitoefenden, behoort te worden genoemd de schrijver van „de betoverde Wereld”, Balthazar Bekker, den bekenden bestrijder van het bijgeloof en de afschuwelijke heksenprocessen. Ongelukkig voor hem, leefde hij in den treurigen tijd, dat het nog veel minder dan thans geoorloofd was, in elk opzicht zijn meening ronduit te zeggen, zoodat hij door het openlijk bestrijden van het bijgeloof, zijne betrekking verloor en uit Franeker verdreven werd. Ook te Amsterdam, waar hij o.a. eveneens predikant was, werd hij ontslagen. Hij overleed daar den 11 Juni 1698 en werd begraven in het dorpje Jelsum, ten Noorden van Leeuwarden.

De straks genoemde R. K. kerk is een fraai gebouw uit lateren tijd. De eerste steen voor het tegenwoordige gebouw werd in 1863 door van Asveld gelegd. Vroeger stond ook reeds op de zelfde plaats een, omstreeks 1829, gebouwde kerk.

Reeds op verscheidene plaatsen van ons artikel maakten wij melding van de vroegere Franeker *Universiteit*. Een korte, ge-

schiedkundige beschrijving van deze eertijds zoo beroemde Hoogeschool zal velen lezers zeker welkom zijn. In de eerste helft der 15de eeuw, stond in de Vijverstraat een gasthuis, waarbij een kerk behoorde (de z.g. Gasthuiskerk). Deze kerk werd in 1468 ingericht tot klooster voor zes kruisbroeders, die afkomstig waren uit Huy, tusschen Luik en Namen aan de Maas gelegen. Dit klooster heette daarom het Kruisbroedersklooster. Nadat in de nabijheid nog een woonhuis voor de broeders gebouwd was en eenige natij gelegen huizen verbouwd waren, werd in 1580 het klooster ontruimd en in 1584 kosteloos door de stad aan de provincie afgestaan, om tot academiegebouw te dienen. De Hoogeschool werd daarop in 1585 plechtig ingewijd; inwendig werden eenige veranderingen in het gebouw aangebracht. Een der hoofdmotieven voor de stichting der Hoogeschool, was de behoefte aan hervormde predikanten. Franeker had in 1572 al de Hervormde leer aangenomen.

De school werd niet te Leeuwarden, dat anders een plaats van meer beteekenis was dan Franeker, gesticht, omdat deze eerstgenoemde stad de aanzienlijken in het land tegen zich had.

In 1632 begon men den tuin, achter het hoofdgebouw gelegen, ten behoeve van het onderwijs, tot medischen tuin aan te leggen. Belangrijke herstellingen van 't academiegebouw hadden in 1642 plaats. Daar er echter, zelfs ook, nadat verscheidene veranderingen in 't gebouw waren aangebracht, te weinig vertrekken aanwezig waren, gaven vele professoren college in hunne woningen. Hoe belangrijk Frieslands Hoogeschool eens was, blijkt uit de volgende getallen. De statistiek uit de jaren 1685—1695 geeft b.v. in totaal voor Leiden 3224, Franeker 1169, Groningen 606 en Utrecht 615 ingeschreven studenten. Helaas, aan alle grootheid komt een einde! De beroemde Hoogeschool werd, bij de organisatie van het hooger onderwijs door de Franschen, door Napoleon opgeheven bij het decreet van 22 Oct. 1811. Dit opheffen geschiedde zonder plechtigheden; de school werd na de nieuwe organisatie eenvoudig niet meer genoemd in een op 't hooger onderwijs betrekking hebbend Fransch rapport van Cuvier en Noël. Toen in 1813 de Fransche overheersching was geeindigd, werd door de nieuwe regeering hier te lande met de regeling van 't hooger onderwijs begonnen. In plaats van een Hoogeschool, kwam echter na eenigen tijd in Franeker slechts een *Rijksatheneum* tot stand, d.i. een inrichting die voor de universiteit voorbereidt. Dit werd echter bij K. B. van 25 Februari 1843 ook opgeheven. Voor / 3000 kocht Franeker in 1845 van het Rijk de gebouwen, die nu in 1850—51 tot *Krankzinnigengesticht* werden ingericht. Tegenwoordig doen ze nog als zoodanig dienst. Ze liggen aan de Academiestraat, die nog door haar naam er aan herinnert, wat was en niet meer is.

Er is méér belangrijks verdwenen in het oude stadje. Tusschen Martinikerk en Raadhuisplein ligt het logement „de Valk”. Dit

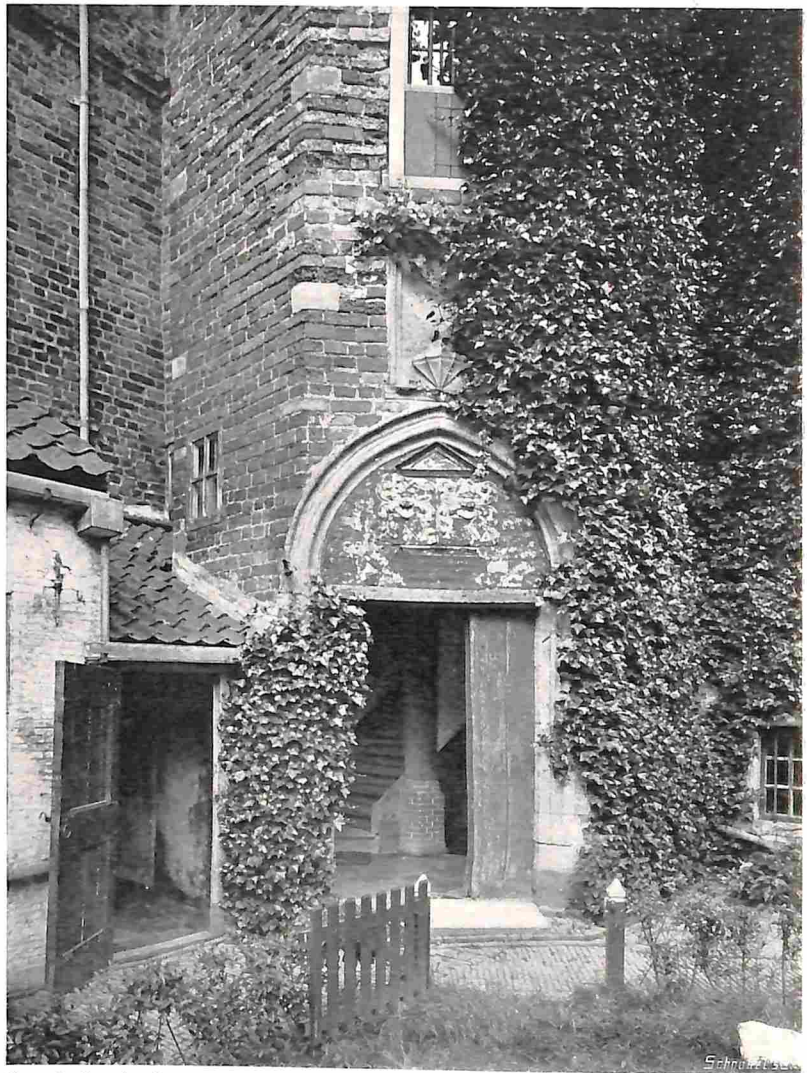

Foto C. Steenbergh.

FRANEKER.
DE TORENINGANG VAN HET MARTENAHUIS.

huis was vroeger het *Cammingahuis* en is een overblijfsel van de oude stins, die waarschijnlijk het eerst bewoond werd door Sicco Siarda of Sjaerdema, die, zooals we in onze historische inleiding zagen, omstreeks 1237 Potestaat van Friesland werd. In 1445 werd het huis door een onweder zwaar beschadigd en in dat jaar grootendeels afgebroken. Het overgebleven deel behoorde, voordat men er een logement van maakte, nog aan Minne van Camminga, die overleed in 1561 en later aan de families van Juckema en van Burmania.

In vroeger tijden stond te Franeker nog een Sjaerdemaslot, dat omstreeks het midden van de 15de eeuw gesticht werd door Edwert Sjaerdema, (dochter van Sikke Sjaerdema) en haar echtgenoot. Dit prachtige slot met zijne twee ronde torens met kanteelen en piramidevormige daken, rees met zijne muren uit het water van een vijver op. Naar een lateren slotheer Carel van Sternsee kreeg het slot den naam van „Sternseeslot”. Later woonde er de beroemde Descartes, die daar zijn „Meditations métaphysiques” schreef en de Friesche historieschrijver Winsemius, professor aan de Franeker universiteit. In 't begin van de 18de eeuw, omstreeks 1725, werd het wegens bouwvalligheid afgebroken. Op de plaats, waar het stond, aan het Westeinde van de Voorstraat ligt nu een weiland, in de wandeling bekend als Sternse Slotland; jaarlijks wordt er nog de bekende Franeker kaatspartij gehouden.

De geschiedenis van Franeker hing langen tijd nauw samen met die van het Sjaerdemaslot, waarin de lezer de reden moet zoeken voor de vrij uitvoerige beschrijving van het thans verdwenen kasteel. Aan de Zuidzijde van de Breede Plaats vond men het *Oud-Dekemahuis*, dat we stilzwijgend voorbijgaan. Aan het zelfde plein ligt aan de Westzijde het *Diaconie-Weeshuis*, naar de kleur van de kleeding der weezen, ook wel *Zwarte Weeshuis* genoemd. Het is het vroegere *Botnia-huis*, zoo genoemd, omdat het het eerst bewoond werd door *Jarich van Botnia* (1540). In den gevel prijkt een steen, die zich vroeger bevond in het oude weeshuis Oud-Rozendaal op den Z.-W. hoek der Voorstraat en die, toen het Botniahuis door den kerkeraad der Nederl. Herv. Gemeente, die het gekocht had, werd ingericht tot Diaconie-Weeshuis, naar deze nieuwe woonplaats der weezen werd overgebracht. Op dezen steen van 1668 staan twee zwart gekleede weezen afgebeeld, een jongen met een hoed en een meisje met een kerkboek in de hand. Tusschen deze twee kinderen zijn opschriften aangebracht, waarvan een luidt als volgt:

„Hocwel wij Wee syn van ons aerdsher Vadren graf
Wij syn hier Wel te huis, maar hoopen Best te wesen
Daar d'Opperweesvaar woont. Die wel leeft onder graf
Staat eeuwig Wel voor handt en nimmer Wee te vreesen”.

De twee andere opschriften, die nog op dezen steen voorkomen, willen we niet geheel hier vermelden. Slechts zij medegedeeld, dat het eene begint met: „wij zijn weesen zonder vader...” en het andere met: „de zuivere en onbevleete godsdienst...”

Onder dezen steen is nog een grootere steen, waarop de geschiedenis van de woonplaats der „zwarte” weezen vermeld staat en welks opschrift hier daarom volgt. Het luidt:

„Bijkans 2 eeuwen hebben de Weezen het huis bewoond, waarin zij in 1668 werden opgenomen. In 1854 betrokken zij deze betere woning, die voor de milde giften der Gemeente door de Voogden werd aangekocht onder goedkeuring van den Kerkeraad”.

In de Voorstraat bevindt zich aan de Noordzijde, niet ver van 't Sterne Slotland, het *Klaarkampster Weeshuis*, naar de kleur der kleeding der weezen, ook wel „*Blauwe Weerhuis*” genoemd. Tot 1888 was het Klaarkampster Weeshuis in het Oude-Mannen- en Vrouwenhuis, in welks gevel zich de „*Mauritssteen*” bevindt. In 1886 schonken n.l. de familiën Telting en Huguënin aan het Klaarkampster Weeshuis te Franeker het tegenwoordige gebouw aan de Voorstraat. Vóór dit jaar was het gebouw het *Okkinga-huis*. Dit was op kelders gebouwd en van een toren met kleine spits voorzien. In dit huis hadden de familiën Okkinga het eerst verblijf gehouden, vandaar de naam. Op een steen in de muur van het huis, staat het opschrift:

„In het jaar 1886 hebben de familiën Telting en Huguënin aan het Klaarkampster Weeshuis te Franeker, dit terrein met de daarop staande gebouwen geschonken, terwijl in 1887 na afbraak daarvan, dit gebouw is gesticht en in 1888 in gebruik genomen in plaats van het Oude Weeshuis aan de Dijkstraat bij de Mauritsbrug”.

Er naast is een aardig poortje, waarboven twee blauw gekleede weeskinderen, (een jongen met een hoed, en een meisje met een kerkboek in de hand). Tusschen deze beide kinderen het opschrift:

„Weeshuys

Waer in gherust is in 't jaer
1598 de 17 September, die Eerweerdige
Welgeleerde Gerhardus Agricola.
in Syn leven geweene Prior in die
Abdye Claracamp, die veel goets
gedaen heeft den Weeskindre in dit
Weeshuys”.

De abdij Klaarkamp lag bij Rinsumageest, ten Z.W. van Dokkum.

Onze wandeling door het oude Friesche stadje willen wij besluiten met een bezoek aan het fraaie poortje van het *Westerhuis Vrouwengasthuis*, dat gesticht werd door Titia Bogarda, vrouw van Suffridus Westerhuis, burgemeester van Franeker, aan wien in 1694 het Martenahuis verkocht werd.

Mogen vele lezers van „Buiten” dit alles zelf eens in oogenschouw nemen!” GERLOF KALMA.

Overneming verboden.

VOGELFOTOGRAFIE.

Oliver G. Pike, de bekende Engelsche ornitholoog, vertelde onlangs in „the Animal World” van een interessanten tocht langs de steile hellingen van het rots-eiland St. Kilda, om er de levensgewoonten van den Noordschen Stormvogel op en om de broedplaatsen te bestudeeren. Levensgevaarlijke klauterpartijen moet men daarvoor over hebben en talrijk zijn de bezwaren aan fotografeeren op zulk terrein verbonden. De mooie opnamen, die ons allen heenvoeren kunnen naar dit schier ontoegankelijke gebied van rijk vogelleven, verzoenen echter met de tegenvallertjes onder deze sportieve en avontuurlijke ontdekkingstochten.

Als de stormvogel op het nest gaat zitten, duurt het verscheidene minuten voor hij zich rustig houdt, want het ei, — deze vogel legt er maar één, — moet eerst lekker warm ingestopt en weggeduwd worden tusschen de dichte borstveeren van den broedvogel. Pike merkte op, dat het in de veeren gestopte ei mee de lucht inging, wanneer de vogel plotseling opgejaagd werd, om er echter spoedig uit te glijden en meestal op de rotsen te bersten te vallen.

Zoo klom hij eens juist om een gevaarlijk steile rots-punt heen, toen hij boven zich een stormvogel zag opvliegen, met haar ei in de borstveeren, een volgend oogenblik echter zag hij het vallende ei recht op zijn hoofd afkomen.

Uitwijken was in die hachelijke positie onmogelijk, zeshonderd voet hoog op een klein steunpunt boven de zee, en er bleef hem niets anders over dan koen stand te houden. Een paar duimen voor zijn gezicht kletste het wie weet hoe lang reeds bebroede, vuile

Foto C. Steenberg.

FRANEKER. HET POSTKANTOOR.

ei op de rots uit elkaar en heel de inhoud spatte in zijn gezicht... Een versch stormvogelei is al geen smakelijk iets, zegt Pike, — maar aan dat ei kan ik nimmer zonder te rillen terugdenken.

Jonge stormvogels zijn aardige dingskes, in hun zacht donzen veerenpakje, maar als je ze dicht nadert, gedragen ze zich minder liefelijk. Als ge dicht genoeg bij komt, opent een stormvogel zijn bek en gooit u uit zijn keel een kwats kwalijkkriekende olie toe. De eerste scheut heeft wel een el draagwijdte, een tweede en derde vallen korter uit. Een jonge vogel, door Pike gekiekt, richtte een welgemikt schot op zijn camera en slaagde erin de lens te raken en druipnat te bevullen. Daar hij een halven dag tusschen honderden vogels van de orde der albatrossen, jonge en oude, had rondgeklauderd, waren zijn kleeren op den duur door al die opgevangen oliemoppen in zoo desolaten toestand, dat hij aan het einde van den dag niet graag in een nette omgeving verschenen zou zijn. En dan te bedenken, dat de bewoners van Sint Kilda die stinkende olie uit de stormvogelkroppen gebruiken, zoowel om er mee te bakken als om er olielampjes mede te vullen!

G.

IN OORLOGSTIJD.

WAARSCHUWING VOOR IEDERE VROUW VAN 40 JAAR.

1875! Vreeselijk jaar! vreeselijk jaar voor een vrouw, n.l. als dit haar geboortjaar is! Waarom? — Omdat 't zoo gemakkelijk is om uit te rekenen hoe oud zij is: 1875—1915 — en omdat die ouderdom ellendig is voor een vrouw, tenminste als ze nog aanspraak wil maken op de rechten van een jonge vrouw. Veertig jaar!

Kortom, laat ik u de ondervindingen vertellen van een vrouw van veertig, in dezen oorlogstijd, die niet weten wilde, dat zij veertig is.

„Waar reist u naar toe, Mevrouw?”

„Naar Holland”.

„Hoe oud bent u?”

„...Veertig”.

„Waar geboren?”

„Amsterdam”.

Verdere vragen van minder belang werden gedaan, en het paspoort zou mij toegezegd worden, O, lieve Hemel, waarom vroeg de man niet: „In welk jaar bent u geboren, dan had ik nog even na kunnen denken, doch die vraag, die vreeselijke vraag: „hoe oud bent u, mevrouw”, bracht me zoo in de war, dat ik... de waarheid sprak en zeide: veertig. Ik kon toch niet teruggaan en zeggen dat ik me vergist had; in elk geval, 't was nog eenige dagen voor mijn vertrek, en ik had geen kalm oogenblik meer.

Nog een vreeselijk moment doorleefde ik, toen mij de pas thuis gezonden werd, en ik met duidelijke cijfers zag staan: 40 jaar oud. O, God, dat moest ik nu bij me dragen, en Jan, Piet en Klaas, die er om vroegen, maar laten zien!

Na twee slapeloze nachten en zenuwachtige dagen voelde ik, dat er iets met dat cijfer moest gebeuren; waar ik liep, waar ik zat, overal zag ik 40 voor me, haast had ik vreemde menschen aangesproken en gezegd: „Hebt u 't al gelezen? Ik ben 40.”

Vooruit, met moed naar 't kantoor, waar ik me in 't ongeluk gestort had.

„Mijnheer, ik heb me vergist met m'n leeftijd, ik ben 38...”

Zeer verwonderd werd ik aangekeken, dat ik niet op de hoogte was van mijn geboortjaar, alle boeken, waar mijn naam in kon voorkomen, werden opgeslagen, 't stond er niet.

„Enfin, als u wilt, kunnen we 't veranderen, of verandert u 't zelf”.

Ik liet me uit, dat 't er ook eigenlijk niets op aan kwam, maar toen loog ik.

„Doet u zooals u dat 't beste vindt, Mevrouw”, was 't laatste antwoord met een wensch voor een goede reis.

Nu kwam de tweestrijd. Je hebt gelogen, en — je hebt niet goed gelogen!

Wat scheelt twee jaar? Waarom niet goed gelogen en gezegd, 35? Steeds duisterder zag ik de toekomst voor me. Met de moed van een wanhopige veranderde ik het cijfer 40 in 38. Ik ging op reis, maar half tevreden, dat ik 38 jaar was.

De aangename afwisseling der zeereis deed mij niet langer aan die ellendige dagen denken, die ik doorgemaakt had.

Voordat we in Londen aankwamen, werden onze paspoorten gevraagd. Daar kreeg ik weer een aanval, maar deze was nog erger dan de eerste, want nu voelde ik me weer ongelukkig, dat er op dat papier 38 stond. Waarom heb ik me maar twee jaar jonger gemaakt? En de zelfde stem hoorde ik weer: „Je hebt gelogen, en je hebt niet goed gelogen!”

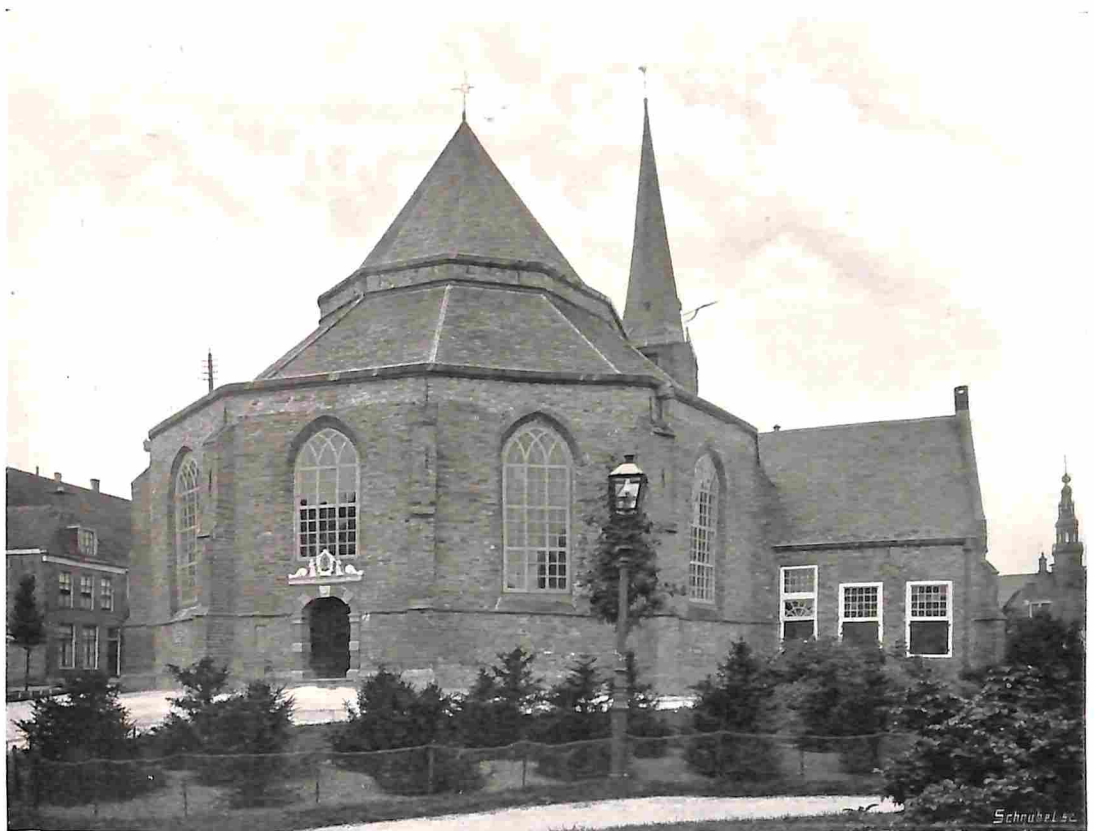

Foto C. Steenbergh.

FRANEKER. DE GROOTE KERK, ACHTERZIJDE.

Weer beging ik een wanhoopsdaad.

Van de 8 maakte ik een 5; daar stond 't, 35 jaar, doch de 5 was zoo dik geworden, dat men dadelijk kon zien, dat er aan geknoeid was.

O, die angst! ik kan 't niet beschrijven, toen ik voor de heeren stond, die mijn paspoort bekeken. Men keek mij aan, — er werd niets gezegd, ik kon gaan.

Goddank, zoo ver was ik, maar — ik was nog niet in Holland.

Ik liet me door Londen rijden naar het Victoria Hotel, waar ik afstapte, met een zeker air als 35 jarige vrouw mijn naam in het boek schreef, terwijl me een papier overhandigd werd, waar ik in moest vullen, waar ik vandaan kwam, waar ik heenging, geboorteplaats en geboortjaar.

Men stond te wachten, totdat het papier ingevuld was, en ik werd zoo zenuwachtig, weer een leugen zwart op wit te moeten zetten, dat ik maar gauw neerzette 1870 en het papier teruggaf.

Het billet werd doorgelezen, men keek mij ietwat vreemd aan, zeker mijn geagiteerdheid bemerkende!

Ik ging naar mijn kamer en dacht nog even na over de onaangename oogenblikken die ik mezelf bezorgd had. Al die cijfers zag ik voor me! 40, — 38, — 35, — 1870! Wat! — 1870? — o, Hemel! een verkeerd geboortjaar opgegeven! In plaats van 1880 heb ik neergezet 1870 — dus nu ben ik hier in 't hotel 45 jaar. Ik barstte in tranen uit, droogde ze echter spoedig, daar mijn ijdelheid bovenkwam, en ik toch niet als 45 jarige vrouw met behuilde oogen in de eetzaal van het Victoria Hotel kon verschijnen!

Na 't diner bleef ik in de vestibule, waar ik dat vreeselijke papier ingevuld had met de cijfers 1870, en nam de gelegenheid waar, dat er een boekhoudster bezig was met de boeken; ik vloog naar haar toe, en zeide, dat ik me vergist had in het neerschrijven van mijn geboortjaar, en dat dit 1880 moest zijn. De boekhoudster veranderde het en zeide: „Ja, Mevrouw, ik dacht al, dat u zich vergist had”.

Nu, een complimentje was dat niet, — dat wist ik werkelijk ook wel, dat ik er niet uitzag als 45! — 't Kon me ook niets schelen, hoe oud ik er uit zag, als er maar op 't papier stond, dat ik 35 was!

Nu kon ik tenminste mijn hoofd rustig neerleggen, een heerlijke slaap genietende als 35 jarige vrouw in het Victoria Hotel in Londen.

Wel bekreop me nog even de angst, dat ik een manie zou krijgen, hoe langer de reis duurde, hoe jonger ik me zou maken, doch de kalme nachtrust gaf mij de volgende dag kalme gedachten en vol levensmoed en veerkracht, passend bij een vrouw van 35, stapte ik naar het paskantoor om toestemming te krijgen om van Londen naar Holland te reizen.

Ik verscheen in 't kantoor; het paspoort werd geopend, de dikke 5 van de 35 werd bekeken, 't papier tegen 't licht gehouden, — ik werd bekeken, en er werd gezegd: „Dit paspoort deugt niet, mevrouw, er is aan veranderd; u moet er mede naar den consul. 't is vandaag Vrijdag, komt u Dinsdag terug. Of ik al verzekerde dat ik geen geld genoeg bij me had, om zoo lang in Londen te blijven, daar werd geen notitie van genomen; ik kon gaan en de volgende patient werd geroepen.

Daar stond ik buiten, gisteren 45, vandaag 35, maar helaas, door alle ellende voelde ik me op dat oogenblik verre van 35! Dus vijf dagen in Londen vastzitten en opnieuw me blootstellen aan de twijfelachtige blikken van een man en wel een consul. De ijdelheid van de vrouw wordt hier wel zwaar gestraft. Niets

Foto C. Steenberg.

FRANEKER.
OOSTELIJKE INGANG DER NED. HERV. KERK.

hielp echter, ik moest handelen en — ik stond voor den consul. 't Zelfde liedje.

„Aan dit paspoort is veranderd, Mevrouw”, luidde het; „ik heb het recht dit papier te verscheuren en u in de gevangenis te zetten, wat ik echter op dit oogenblik nog niet zal doen. Eerst moet ik weten, wie aan dit paspoort geknoeid heeft?”

De consul keek me daarbij aan, alsof hij zeggen wou: „Jij bent de eerste niet, Mevrouw!” Ik bleef stom; ik kon niet liegen, ik wou niet liegen, en daar ik stom bleef, begreep hij mij en klopte mij zachtkens op den schouder: „Mevrouw, ik ken deze zwakte van een vrouw, de oorlog heeft mij deze ervaring opgedaan”.

Dat gaf mij moed! — Ik was dus niet de eenige, en toen hij me daarop zeide, dat ik nu maar gauw bekennen moest, hoe oud ik was, dat hij anders naar Amsterdam zou telegrafeeren om mijn geboortebewijs, toen bleef er niets anders over, — toen bekende ik, ik bekende, gelijk een kind zijn moeder bekend, dat hij de juffrouw op school voorgejokt heeft. — En toen had ik de consul wel om zijn hals willen vallen, ik voelde me zoo eerlijk!

Maar nu kwam de straf.

Nu werd er met groote letters door den consul op het paspoort gezet, dat Mevrouw... hierbij verklaarde, dat zij persoonlijk het cijfer van haar geboortjaar veranderd had en bekende, 40 jaar oud te zijn.

De consul was ondanks mijn handelwijze charmant, doch even moest hij mij toch laten voelen, dat ik maar een zwakke vrouw was: „Nu, Mevrouw, neemt u uw paspoort maar mede naar 't paskantoor, en zodra u in Holland komt, vernietigt u het dan maar zoo spoedig mogelijk”, daarbij lachte hij vriendelijk-ironisch.

Toch blijf ik de man dankbaarheid schuldig, want hij... heeft me op 't goede pad gebracht.

Nu kwam echter nog 't ergste. Op 't paskantoor werd de verklaring, door mij bij den consul gebiecht, luid voorgelezen. Men zei niets, ik kon gaan en men lachte!

O, vreeselijke uren, komt niet weder! Liever zeg ik, dat ik 70 ben!

Nooit zal ik mijn ware leeftijd verzwijgen, tenminste, — niet in oorlogstijd!

A.

Piet Meijers liefde aan de grens.

WAT had hij gemopperd, 't vorige jaar Augustus, toen die mobilisatie gelast werd, net tegen den tijd dat hij volop zou gaan verdienen, met het zichten van koren eerst, met het rooien van aardappelen en suikerbieten daarna.

En wat was hij opnieuw stevig gaan mopperen, toen eind October, na den val van Antwerpen, de order gekomen was dat zijn compagnie uit Amsterdam weg moest, en gelegerd zou worden in een negerij aan de Belgisch-Limburgsche grens. 't Was waarachtig een pretje, als je een Hollandsche jongen was, om zoo ineens maar uit je mooie Amsterdam weggedouwd te worden naar een kafferbuurt, een land waar geen land meer achter lag.

En pruttelende was hij meegesloft, nadat de trein hem in 't Limburgsche provinciestedje had afgezet. grommende had hij zijn uitrusting afgelegd toen ze eindelijk, na vier uur marcheeren, waren gekomen aan 't armelijke grensdorp met zijn lage, vervallen huisjes en zijn magere, tanige bewoners, die je 't aanzag dat ze op minder stevigen kost moesten leven dan de menschen bij hem in de Meer, waar 't drie keer daags opgeschept was, als je bij een boer thuis lag.

Heel den winter waren ze daar gebleven en duchtig had hij zich elken dag verveeld. Want 't was er weer net gegaan, zooals 't thuis in de Meer ook steeds ging als hij met een paar kameraden binnen kwam in een gelegenheid, waar nog wel eens te gekken viel met een aardig meisje: een van de anderen genoot altijd de voorkeur en op hem werd nauwelijks gelet, omdat hij zoo'n leelijken, sproeterigen, roodharigen kop droeg op zijn lompe, onbehouwen lichaam.

Maar nu ze sinds een drietal weken verlost waren uit dat gat aan de Belgische grens, waar hij kapot zou zijn gegaan van sjagrijn als hij er opnieuw een winter had moeten slijten, en ze lagen aan den Oostkant van Limburg, waar er zoo druk gesmokkeld werd met allerhande dingen, die de Duitschers hard nodig hadden, nu was hij ineens 'n andere kerel geworden.

En dat kwam niet alleen van den dienst, die zooveel meer vol-doening gaf nu hij, als hij op post stond, de kans liep om gewiekste, uitgeslapen smokkelaars met kostbare dingen aan te houden, in plaats van arme bliksems uit het Belgenland, die je aankeken als een afgejakkerde karhond, wanneer je hen betrapte op 't overbrengen van een paar pondjes meel of een kannetje petroleum, en die je beroerd en ellendig maakten met hun zielig gesmeek om ze toch asjeblijft maar te laten doorgaan, opdat de hongerige kinderen, die in 't lage hutje over de grens hunkerend zaten te wachten, wat te eten zouden hebben.

Nee, 't kwam vooral ook van de genoegens, die er te beleven waren tusschen de diensturen, als hij zich in 't nabij gelegen dorp wat kon verpoezen. Want Truus, de twintigjarige dochter van den kastelein, bij wien ze altijd hun biertje gingen drinken en hun grammofondeuntjes hooren, hij en de kameraden, die met hem uit Holland gekomen waren, Truus met haar frissche lippen en haar pittige bruine oogen gaf steeds als er gejokt en gescherst werd, haar heldersten lach voor de grappen, die hij onder zwaar getrek aan zijn groote moffenpijp, vertelde. En eens, een week of vier na hun komst daar aan de Oostgrens van Limburg, had ze waarachtig kordaatweg haar stoel geschoven naast het tafeltje, waaraan hij zat, en over de tafel heen was ze met hem gaan schertsen, had ze door heel haar doen hem aangespoord tot toenadering en vrijmoedigheid.

Hij werd er raar van toen hij 't merkte, en onder 't teruggaan naar de wacht, terwijl de kameraden, die 't ook allang in den kijker hadden, onder elkaar liepen te gichelen, dat Truus hem natuurlijk in de maling had — zoo'n knappe meid zou zoo'n leelijke rooie aap van 'n kerel naloopen, kon je net begrijpen! — hield hij zich wat afgezonderd, om nog eens weer te genieten van de aanhalige wijze, waarop dat lieve ding tegenover hem gedaan had. En zelf kwam 't hem ook onbegrijpelijk voor, dat hij, die van zijn leven nog nooit een flinke, fleurige meid aan zijn zijde had kunnen nemen, de voorkeur genoot boven zijn kameraden, waar toch vieve, knappe jongens onder waren. Want hij had toch nog steeds zijn leelijken, sproeterigen kop en zijn zware, onbehouwen lichaam, waar geen spoor van kwiekheid of lenigheid in zat, bekende hij zich zelf. Maar dat kwam soms voor, had hij wel eens gelezen, dat tengere, kleine meisjes in forsche gebouwen, sterke mannen hun ideaal zagen en als ze dat ideaal gevonden hadden, over alle verdere uiterlijkheden heen keken. Nou, 't mocht dan wezen zooals 't wou, 't stond vast dat Truus hem de voorkeur gegeven had boven alle anderen, en dat 't hun dwars zat, kon je al merken aan de wijze waarop ze liepen te smoezen en aan de uitroepen, die ze nu en dan tegen hem bezigden.

Maar hij liet ze praten — dat ze jaloersch waren kon hij hun waarachtig niet kwalijk nemen, en hij kon er wel tegen ingaan als ze spottende opmerkingen maakten, maar 't eenige wat hij daarmee bereiken kon, was dat ze 't nog steeds erger zouden maken. Kalm blijven was 't eenige wat hij doen kon, maar hij moest zijn slag slaan, zoodra de gelegenheid zich aanbood. Om twee uur den volgenden middag kwam hij van wacht en dan was hij tot acht uur 's avonds vrij van dienst. Dan, terwijl de kameraden zaten te schransen, zou hij zich handig opdoffen en stiekem naar 't dorp trekken, opdat hij Truus alleen kon spreken en dan — dan kwam er een wereld vol zaligheid.

* * *

Dien middag, terwijl de kameraden aan tafel zaten, poetste en wreef Piet aan zijn kleeren, zijn knopen, zijn gezicht en zijn knevel tot hij aan alle kanten glom en nadat hij zich met voldoende gemonsterd had in 't stukje spiegelglas, dat tot algemeen gebruik met een spitsen kant in een rottenden paal was gestoken, sloop hij stillekens de achterdeur van het logies uit en bereikte langs een smal heipad den grooten weg naar 't dorp.

Truus was op den haverakker aan 't wieden, zei haar moeder, een knorrige, afgesloofde vrouw, die eindelijk de gelagkamer kwam binnensloffen, nadat hij door herhaaldelijk geroep van zijn aanwezigheid had kennis gegeven. Als hij haar spreken moest, deed hij 't beste haar na te gaan, ze was nog maar een half uur daar en kon niet dadelijk worden teruggehaald.

't Kon hem wat schelen waar hij Truus moest zoeken, als er maar kans was om haar te vinden en op de aanwijzing van de grommende vrouw, volgde hij een smal pad door dennenboschjes en akkermaalshout, waarachter de haverakker lag. En toen hij 't laatste boschje door was en 't vlakke veld weer voor zich had, zag hij haar dadelijk staan, heelemaal alleen in de frischgroene eenzaamheid van den groeienden oogst. Met vluggen pas liep hij op haar toe, verrast keek ze op van haar bezigheid toen hij, vlak bij haar gekomen, haar naam riep, en een warme blos trok over 't lieve gezichtje, dat bijna geheel schuil ging onder den witten doek, ter wering van de allerfelste warmte over het hoofd geslagen.

Hij was dadelijk weer geheel vuur en gloed, toen hij haar keek in de warme, bruine oogen, die stonden te tintelen in het zacht blozende gezicht en stamelend hakkelde hij er uit, wat hem gedreven had, om op zoo'n ongelegen tijd naar 't dorp te gaan.

Voldaan glimlachend, met neergeslagen oogleden en gebukt hoofd hoorde Truus hem aan, fluisterend bijna zei ze dan dat hij ook haar beviel en dat ze graag op meer intiemeren voet met hem wilde omgaan.

Een gevoel van ongekende zaligheid doortrok zijn heele wezen en op haar toetredend nam hij haar in zijn sterke armen, droeg haar over 't veld heen naar den boschrand, zette haar daar op den grond in de luwte van een eikenplok en liet zich naast haar neer, verrukt dat ze niets terughoudend was, dat ze hem dadelijk haar lippen, haar frissche, roode lippen toestak en dat ze ook haar armen om hem heen sloeg, toen hij haar naast zich nam in een innige omhelzing.

Heel den middag bleven ze toeven aan den boschrand en toen ze, tegen 't vallen van den avond, arm in arm keerden naar 't dorp, had Truus wel geen slag meer aan haar veldwerk gedaan, maar tevreden over haar middag was ze toch, want ze had hem ingepakt zóó stevig, dat hij geen spoor van zelfstandigheid meer bezat, dat hij geheel haar onderdanige slaaf was.

Als hij eindelijk, tegen achten, toen 't hoog tijd voor hem werd om heen te gaan, wilde hij niet te laat op wacht komen, na een lang en innig afscheid de richting van zijn kwartier insloeg, keek ze hem met voldoening op haar gezicht na. Dadelijk toen ze hem zag met zijn onnoozelen, dommen kop, had ze wel gedacht dat ze hem gemakkelijk kon inpalmen met haar lonkjes en haar lievigheidjes en 't was net gegaan zooals ze gehoopt had. Ze had hem in haar macht, nu al, na dezen eersten middag en van zoo'n hals als hij blijkbaar was zou ze profiteren, zooals ze nog van geen enkelen grenswachter ooit geprofitteerd had.

* * *
't Liep steeds erger met den smokkelhandel, zooals door mededeelingen achteraf aan den commandant van de grenswacht bekend werd. Meel, leer, vleesch en spek gingen er in groote hoeveelheden uit en er werd wel eens een klein partijtje aangehouden, maar dat was misschien nog niet het honderdste part van wat er ongehinderd bij de Duitschers aankwam.

Bijna elken dag werd de postenketen dichter toegehaald, werden de observatiepunten verlegd, de patrouillediensten uitgebreid, maar 't hielp alles niets, 't was of de loeders róken welken weg ze moesten nemen om ongehinderd hun vrachtje over te brengen.

Piet Meijer, „de don Juan met den verroesten kop”, zooals een van de kameraden, die in zijn burgerbestaan schoolmeester was, hem gedoopt had, nadat bekend was geworden, welke verovering hij gemaakt had, bracht ieder vrij uur bij zijn Truus door en steeds kwam dan 't gesprek op den steeds toenemenden smokkelhandel. En 't deed hem goed dat Truus, die toch aan de grens geboren was en dus anders tegenover die gemeene dingen stond dan hij, zich iederen keer zoo ernstig afkeurend uitliet over die smokkelaars, die zich maar niet stoorden aan de Hollandsche belangen en om niets gaven, als er maar flink wat te verdienen was.

Hij had er plezier in, haar bekend te maken met de foefjes, die ze uitdachten om dat duivelstuig te vangen en als ze samen gingen wandelen, sloegen ze meestal de richting van de grens in, niet alleen omdat daar de bosschen zoo dicht waren, maar ook omdat hij zich graag door Truus hoorde prijzen om zijn uitgeslagenheid als hij haar wees waar hij den vorigen nacht op post had gestaan en op welke wijze hij met zijn nevenposten de verbinding had onderhouden.

Met glimlachende belangstelling luisterde ze dan steeds naar zijn gewichtige uitleggingen, op onverschilligen toon vroeg ze daarna om haar ook eens te wijzen waar hij den komenden nacht zou staan. 't Was zoo prettig voor haar om te weten waar hij was; als zij dan naar bed ging, nadat het café verlaten was, kon ze zooveel warmer en inniger aan hem denken. En verheugd over haar belangstelling — bleek daar niet uit hoe ze aan hem hing? — voerde hij haar dan naar de plek waar hij uren aaneen zou vertoeven als 't weer donker werd, wees hij haar langs welke paadjes hij ging om 't verband met zijn nevenmensen te onderhouden en met een hartelijken kus bezegelde Truus dan steeds de belofte dat ze héél, héél goed aan hem denken zou, als zij lekker onder de dekens kroop en hem daar in de kille, donkere eenzaamheid wist.

* * *

Op een donkeren, regenachtigen stormavond maakten Piet en zijn kameraden zich juist klaar om de dagposten af te lossen, toen stil en behoedzaam langs een zandweg een sterk detachement kwam aangemarcheerd uit de richting van het naburige garnizoen. Verwonderd keken de mannen op, omdat de dag van hun aflossing nog niet daar was en ze niet begrepen wat die versterking te beteekenen kon hebben. Maar weldra ging fluisterend de mededeeling door de gelederen, dat de commandant op de hoogte was gebracht van de plannen der smokkelaars om dien nacht twee honderd zakken meel over te brengen, en dat hij daarom telefonisch versterking had aangevraagd, opdat hij ook posten kon plaatsen op punten, die hij met het gewone getal manschappen niet kon bezetten en die toch van veel belang geacht werden.

Piet's hart popelde toen hij hoorde van de nieuwe plannen en innig hoopte hij, dat 't hem nu eens gelukken mocht om een paar van de meest geduchte smokkelaars gevangen te nemen en op te brengen. Wat zou hij dan geprezen worden door Truus, die zich immers altijd zoo heftig over die sloebers uitliet en wat zou ze zich verbazen over zijn uitgeslagenheid en zijn moed.

Door de wijziging in de postenindeeling, een gevolg van de aangekomen versterking, kwam hij ongeveer twee honderd meter van het punt af te liggen, dat hij den vorigen middag Truus had aangewezen als de plek waar hij het somberste gedeelte van den nacht zou doorbrengen en nadat hij zich, zoo goed als de duisternis het toeliet, op de hoogte had gesteld van den terreintoestand in zijn allernaaste omgeving, harkte hij met zijn handen een grooten hoop dennennaalden bijeen en ging half daarin, half daar-

Foto C. Steenbergh

FRANKEK.
POORT VAN HET WESTERHUIS GASTHUIS.

tegen liggen, scherp uitkijkend naar elken kant. Dra waren zijn oogen weer gewend aan 't staren in de duisternis en duidelijk onderscheidde hij al de voorwerpen om zich heen, zelfs al stonden die op vijftien, twintig meter afstand.

Stil en stiller steeds werd het om hem heen, nu met den komenden nacht alle geluiden, die tot hem doorgedrongen waren zoolang het avond was, verstierven. Tweemaal slechts in de eerste vier uren van zijn wachttijd, had hij noodig om op te rijzen voor 't aanroepen van een patrouille, die geluidloos bijna kwam aangeslopen over den bemosten bodem.

Zes uren aaneen zou iedere schildwacht op post blijven, had de commandant bepaald, opdat de smokkelaars geen gelegenheid zouden vinden om te middernacht, als ze meestal juist gedurende de drukte van 't aflossen hun slag sloegen, door den postenketen te sluipen. Tot drie uur moest hij dus in observatie blijven, want tegen negenen waren ze eerst van huis gegaan. En anders, als alles gelopen was zooals hij gedacht had toen hij Truus den vorigen middag sprak, zou hij om twaalf uur naar huis zijn gegaan.

„Twaalf uur, midden in de nacht, 'k zel er goôd om denken”, had Truus gefluisterd en een geheimzinnige lach was er om haar lippen getrokken.

„Zoo, nou denkt m'n Truuske om mij”, bepeinsde Piet, toen hij in 't middernachtelijk uur 't getamp der twaalf slagen uit den dorpsstoren hoorde klinken, „en as ze nou wist dat ik nog drie uur moest liggen in de kou, zou ze 'n extra beklagje voor mij over hebben”, piekerde hij verder, maar plotseling kwamen zijn gedachten tot staan, geboeid als zijn gehoor werd door 't geschuifel van zachte schreden tusschen de afgevallen blaren van een paar iepenboomen, die een eindje achter hem stonden, ter zijde van 't binnengewegje, waaraan hij lag.

„Hier, hier”, hoorde hij fluisterend waarschuwen en even later zag hij, geen drie pas links van zich, een tengeren jongen voorbijgaan, gevolgd door zes mannen, die blootsvoets allen liepen en twee aan twee een draagbaar meevoerden, op ieder waarvan eenige gevulde baaltjes lagen opgetast.

„Halt!” donderde zijn zware stem in de doodsche stilte, en alsof hij op die waarschuwing gewacht had, begon de jongen op een drafje te loopen, op een drafje volgden de mannen met hun draagbaren.

Dadelijk sprong Piet op, riep de meest nabije posten te hulp en liep wat hij loopen kon, de smokkelaars na. Die, geen kans meer ziende om mét hun waar veilig over de grens te komen, lieten hun baren in den steek en snelden voort op hun ongeschoide voeten.

Piet, zoodra hij zag dat de afstand tusschen hem en zijn prooi grooter werd, riep nog eenmaal „halt”. Dan, daar niemand zich stoorde aan zijn last, legde hij 't geweer aan, mikte zoo goed het ging en een scherpe knal weerdaverde door de stilte. De zes mannen liepen door, ongekwetst blijkbaar, maar den jongen zag hij tuimelen en vallen. Vreezend, dien nóg eens te zullen raken als hij opnieuw vuur gaf, nam hij zijn geweer onder den arm en liep haastig toe op zijn slachtoffer, die, het gelaat met de handen bedekt, lag te huilen van de pijn, veroorzaakt door een beenwond.

„Sta op jong”, gelastte de commandant van een patrouille, die het schieten had gehoord en kort na Piet ter plaatse kwam, waar de smokkelaar lag.

„Ik kan niet”, kreunde de getroffene.

„Pak hem op jongens”, gelastte de sergeant aan de inmiddels van vele zijden toegelopen soldaten, „maar zie es of je hem kent”.

Piet pakte de vast tegen het gezicht gedrukte handen beet en trok ze met geweld ter zijde. Dan bukte hij zich om beter te kunnen zien, maar plotseling deinsde hij terug en „Truus” zei hij dof.

„Truus, Piet z'n eigen Truuske”, herhaalden meedoogenloos de soldaten, die nu ook het behuilde gezicht herkenden, „nou weet je ineens Piet waarom ze zoo verlekterd op je was”.

„Stik voor mijn part”, gromde Piet en bruusk keerde hij zich om en slofte terug naar zijn observatiepunt om zijn tijd uit te schilderen.

Maar hij had zóóveel met zichzelf te doen, dien nacht, dat hij van geen smokkelaars meer iets gemerkt zou hebben, al hadden ze hem ook omver geloopen.

J. RIETEMA.

Een nieuw Maandblad.

DE KRONIEK, Maandblad voor Noord- en Zuid-Nederland.
Redactie Joh. C. P. Alberts.

Aanplakbiljetten hadden ons reeds voorbereid op de verschijning van een nieuw maandblad, maar maakten niet duidelijk wát voor 'n maandblad het zou zijn: wat beduidde die middeleeuwsche geharnaste ridder, die een wrevelig kijkende jonkvrouw medevoerde op zijn strijddros?

Nu het eerste nummer van „de Kroniek” vóór ons ligt, is 't ons duidelijk, dat de voorstelling op de aanplakbiljetten geheel zinledig is geweest. Want „de Kroniek” moge een voornaam uiterlijk hebben, geharnast is hij niet. En of er kracht genoeg van hem zal uitgaan om jonkvrouwen tegen haar zin mede te voeren?

Wat beoogt dit blad? „Resserrer d'avantage les liens de sympathie et d'estime qui unissent la Belgique et la Hollande”. Wij weten hiervoor een beter middel dan aan vijanden onzer taal de gelegenheid te geven in het Fransch bijdragen voor een Nederlandsch blad te leveren; een middel, dat wij franschsprekenden Belgen met klem aanbevelen, n.l. de taal van de meerderheid der Belgen in 't vervolg als gelijkgerechtigd met de Fransche te behandelen.

„De Kroniek” heeft een smakelijk uiterlijk; enkele zeer fraaie platen in koperdiepdruk zijn in het eerste nummer opgenomen. Iets nieuws voor ons land is de rubriek „Society”, met mooie portretten o.a. van Alice Comtesse Ruffo de Bonneval de la Fare-née de Kuyper (om hare jeugdige, lieve verschijning zeer bekend in de society te Brussel en te 's Gravenhage), van Comte Léon Ruffo de Bonneval (van wien ons niets verteld wordt, maar die een knappe verschijning is) en van hun tweejarig zontje Guy (die een aardig kopje heeft).

Als „de Kroniek” er in slaagt de in ons land verblijvende Belgische „Society” eenige kennis van en achting voor de Nederlandsche taal bij te brengen, zal zij ongetwijfeld nuttig werk verrichten.

Ten doode gedoemd?

De fotograaf van nevenstaande afbeelding schrijft ons:

De „Telegraaf” en het „Handelsblad” brengen het droevige, roerende verhaal van een arme Engelsche dierentemster, die niet meer in staat zijnde voedsel voor haar leeuwen te koopen, het oogenblik ziet komen dat zij haar lievelingen moet dooden... daarna zichzelf; liever dan hen van honger te zien sterven.

... Ze werd in Duitschland over de grens gezet, verdacht van spionage of zoo iets; alles moest ze in den steek laten!

Toen begon de ellende voor de arme dieren; het eten werd hoe langer hoe slechter, het vleesch met den dag schaarscher; de Duitsche oppasser die hen verzorgen moest, was een ruwe, hartelooze kerel, die er maar op los ranselde. Van honger en slaag werden ze ziek; na een paar maanden stierf er een, na een tijdje weer een; drie en vier volgden en zoo ging het door, tot eindelijk hun meesters kans zag hen uit den vreemde te verlossen.

Alle moeite ter wereld heeft ze aangewend om de nodige, in dezen tijd haast onoverkomelijke formaliteiten te overwinnen, om een, aan de Engelsche onderdane toebehoorende troep Afrikaansche leeuwen uit Duitschland naar Nederland over te brengen, tot ze eindelijk toestemming kreeg en de wagon verscheurende dieren de grens mocht overkomen.

Hoe ze er uit zagen de laatste vier, haar nog overgebleven leeuwen; schuw en woest door mishandeling, zwak en afgemat van honger, verwilderd en onregeerbaar door slechte behandeling.

In Zandvoort werden ze uitbested; in een leegen stal van het „Olympia Palace” werden de hokken gerold en in het holle circus werd de ronde traliekoos opgezet om ze weder geleidelijk aan de dagelijkse dressuur te wennen.

Doch nu komt het pijnlijke slot van de leeuwenhistorie: hun Engelsche meesters kan het niet langer volhouden; haar kapitaal dat ze in de dieren had gestoken is op, ze heeft geen geld meer om haar beesten in leven te houden, omdat ze nauwelijks genoeg heeft voor zich zelve.

En thans is het oogenblik gekomen dat zij hen zal moeten dooden... of zijn er nog meévoelende menschen die de arme dierentemster voor wanhoop willen bewaren? De heer Theo Frenkel, Spui 7 te Amsterdam, heeft zich bereid verklaard eventueele hulp voor de leeuwen in ontvangst te nemen.

Ook de Redactie van „Buiten” is gaarne bereid, giften voor dit doel aan 't genoemde adres te bezorgen.

Foto Haagch Ill.-Bur.

TEN DOODE GEDOEMD? DE DIEREN MET HUN MEESTERES.